STRIP SCHRIFT

Prijs f 6,50
Bfr. 140

EDMOND BAUDOIN
STORM
WILBERT PLIJNAAR

284 – JAARGANG 28 NUMMER 7 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 24 oktober
Expositie Kamagurka,
Exposorium Vrije Universiteit,
De Boelelaan, Amsterdam.

t/m 5 november
Expositie Hans Borrebach,
Letterkundig Museum,
Prinses Irenepad 10,
2509 LM 's-Gravenhage.

t/m 7 januari 1996
Expositie rond de Italiaanse auteur
Andrea Pazienza,
Belgisch Centrum van het Beeldverhaal,
Zandstraat 20, Brussel, België.

20 t/m 22 oktober
De Stripdagen,
Het Turfschip, Breda.

7 november t/m 21 december
Expositie 'The road to Maus',
de ontstaansgeschiedenis van de strip
van Art Spiegelman,
Belgisch Centrum van het Beeldverhaal,
Zandstraat 20, Brussel, België.

9 en 10 december
11e Stripgidsdagen '95,
Turnhout, België.

17 december
Vandersteen-veiling, 't Vlaams Stripcentrum,
Letterkundestraat 139, Wilrijk, België.

9 en 10 maart 1996
8e Stripbeurs, 't Vlaams Stripcentrum,
Letterkundestraat 139, Wilrijk, België.

Bits & Pieces

Bal

Er is een stripgenre dat ik niet begrijp. De voetbalstrip. De dynamiek van het veld is op geen enkele wijze over te brengen op de plaatjes. Wie begint er dan aan? Welke geestesgesteldheid moet je hebben om tegen jezelf te zeggen: 'Kom, ik ga eens lekker een voetbalstrip maken'. Een bal hoort te bewegen als een gelanceerde komeet. In de voetbalstrip ligt dat ding vaak als een kievits-ei in een graspol. Een spits krijgt een vierkante kop aangemeten. Alsof hij blokken beton in het net moet rammen. Waar is de ranke, scorende atleet? De cornervlag staat altijd strak in windkracht zeven. En iedereen loopt sneller dan het geluid. Toch 'beweegt' het niet. Beetje dooie boel.
En het meest verschrikkelijke is de held. Die weet op pagina één al dat hij op de laatste pagina met twee-één zal winnen. Daar tussenin wordt het gras ontvoerd, een tribune opgeblazen en de valse tegenpartij gearresteerd. Steevast. Scenario's waar elke tekenaar huilend van wakker zal worden. Teksten waar een zichzelf respecterende stripmaker zich niet mee inlaat. Werk voor Dombo's dus.
Toch verschijnt in het blad Elf tegenwoordig een voetbalstrip. De held is Nick Staben. Een profvoetballer, die tevens uitkomt voor het Nederlands elftal. Harr Wiegman is de maker van deze strip.
'Ja, de strip volgt de actualiteit in het voetbal op grappige wijze', klept hoofdredacteur Bracco Gartner.
Ik ga eens even een nummertje Elf kopen bij de kiosk. Geen dynamiek. Maar wel grappen, zei de hoofdredacteur. Tenslotte ben ik nooit te beroerd om iets te leren. Dit lijkt een wending in het genre.
Nog voor ik thuis ben spreekt de autoradio mij aan met het nieuws. 'Mevrouw Kluivert, de moeder van Ajacied Patrick, is boos op het blad Elf. Zo boos dat ze overweegt juridische stappen tegen het blad te ondernemen'.
'Tsss, da's niet mis', mompel ik. Thuis blader ik snel door mijn exemplaar. Ha, daar is-ie. 'Nick Staben, Oranje-journaal', de strip van de week. Mijn oog valt op een donkere dame die met een tas vol kloeke kaarsen en een rozenkrans dapper het Sint Pietersplein in Rome op stapt. Niks manbijt-balsituaties. Geen doelpalen voor de kerk. Gewoon een mevrouw 'Ludwina Sluiperd' die na een diner met 'Boer Guus' in het belang van 'Oranje' afreist naar Rome, aldus de tekst.
Eerst heb ik het niet door. Sluiperd? Ik denk nog, zou men Gluiperd bedoelen? 'Boer Guus', wie is dat nu weer? Opeens lees ik verderop de 'actuele humor'. Mevrouw Sluiperd blijkt de moeder van Hattrick Sluiperd. Boer Guus de nationale voetbalcoach. Wat een woordspelingen. En als ze de paus overtuigd heeft, spreekt deze de zegen 'Urbi et Orbi et Oranji' uit. Met andere woorden: zo wordt het slecht spelende Oranje weer een winning team. En passant wordt ook 'Jovampa' uit Tiel nog even geraadpleegd.
Ik sta echt met een bek vol tanden. Voor het eerst. Dit is toch ongehoord. Kan deze scenarioschrijver echt niets anders bedenken? Komt de volgende keer trainer 'Banane-jam' van Feyenoord opdraven om zijn ontslagbrief te krijgen van ene meneer van de Peer-ik-'m? Of de vlijmscherpe keeper 'Stanley-meszo' van PSV? Wat een treurigheid. Wat een kleingeestigheid. De tekenaar past zich hier op geniale wijze aan, aan het niveau van de tribuneklanten. Dat wel. Maar wat een bal-gehaktteksten. En dan wel een bal gehakt die een week heeft liggen te beschimmelen!
Mevrouw Kluivert laat Elf weten dat ze de strip godslasterlijk vindt. Nu moet iedereen dat zelf maar beoordelen, maar onbeholpen is die strip zeker. Tekstvoorbeeldje. 'Als je maar niet heilig verklaard wil worden na Wenen, want we hebben al een heilige Ludwina in de katholieke kerk', zegt de paus tegen de kussende moeder Sluiperd. Alsof er nog andere kerken zijn die een paus en heilige Ludwina's hebben.
Nou, en wat mij betreft help ik haar die aanklacht aan te vullen. Wegens deze en andere onnozele teksten. Hier moet streng worden gestraft. Hier wordt zelfs het onbenullige voetbalstrip-genre nog voor schut gezet. Ik zal haar advocaat helpen aan de adressen van echte scenaristen. Demonstraties tegen onkunde lanceren. Alle potloden afpakken van meneer Wiegman. Vlakgommen in zijn oren proppen.
Wat een lelijke vetvlek is deze strip.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 28 oktober 1995 nummer 7 (284)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Edmond Baudoin, Olav Beemer, Ben Bits, Maaike Hartjes, Peter Kuipers, Arnel Lefevere, Bert van der Meij, Jeroen Mirck, Hans Moors, Rob van der Nol, Pieter van Oudheusden, Frank Pé, Hans Pols, Stefan Rutten, Sophie Samama, Jan Verdegaal, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen, Rogier van Winden

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464.2224
Internet: 75464.2224@compuserve.com

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs ƒ59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Edmond Baudoin

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Het zal de lezer van Stripschrift wat ongewoon voorkomen: een voorkant in zwart/wit en gekleurde 'ouwe pinguins' op de achterkant. Maar anderzijds, zo blijft dit oktobernummer in stijl met De Stripdagen die traditioneel in deze maand gehouden worden. Hoewel zelf een onbetwiste arrivé heeft Baudoin met veel amateurtekenaars gemeen dat zij, nolens volens, in zwart/wit werken. En met een penning voor bijzondere verdiensten voor Zone 5300 plus een nominatie voor Maaike's Dagboekje stonden De Stripdagen toch ook een beetje in het teken van de jonge, aanstormende talenten. De alternatieve hoek maakt een bloeiperiode door, zo staat verderop te lezen in het interview met Maaike Hartjes. Terwijl de professionele stripbladen moeten dingen naar de gunsten van een geleidelijk slinkend publiek.
Maar hoe zit het nu met de stripinformatiebladen, zal men zich afvragen? Wie zich zorgen maakt, kunnen we geruststellen. Als het aan ons ligt, zal Stripschrift nog wel even 's werelds oudste stripinformatieblad blijven.

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **EDMOND BAUDOIN** Pieter van Oudheusden
10 **SCHIMMENTHEATER** Edmond Baudoin & Frank
16 **WILBERT PLIJNAAR** Rik Sanders
18 **STORM** Jeroen Mirck
20 **JAN STEEMAN** Rob van der Nol
22 **MAAIKE HARTJES** Rik Sanders
25 **BOEKEN**
27 **VIDEO**
27 **BRIEVEN**
28 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **OUWE PINGUINGRAPPEN** Bert van der Meij

FOTO RIK SANDERS

DE SALADE NIÇOISE VAN Edmond Baudoin

In Haarlem drijft Baudoin zijn Nederlandse uitgever tot wanhoop: gaat hij nu wel mee terug naar Amsterdam of niet? Baudoin weet het nog niet. Eerst wil hij op zoek naar een *copine*. Als hij haar kan vinden, blijft hij bij haar slapen. Zo niet, dan gaat hij inderdaad graag mee terug naar Amsterdam. En weg is ie.

Beide malen, in 1992 en 1994, was Baudoin op het stripfestival in Haarlem aanwezig, en bij beide gelegenheden sprak ik met hem. Dit interview is een neerslag van beide gesprekken over Baudoins veelomvattende activiteiten en uitgesproken opvattingen: over het leven, de liefde en het tekenen.

Het eerste boek dat van u in het Nederlands verscheen, is De eerste reis (1987). Beschouwt u het zelf als een belangrijk boek?

Edmond Baudoin: Ja. Als je een boek maakt, besef je dat nog niet meteen, maar het werken eraan is min of meer een psycho-analytisch proces. *De eerste reis* wees me erop hoezeer mijn persoonlijke leven was veranderd, hoewel het al heel lang in m'n hoofd zat... Mijn ervaringen zijn weliswaar niet dezelfde als die van de hoofd-

EEN BOEK DOET ALTIJD PIJN

door
PIETER VAN OUDHEUSDEN
m.m.v.
HANS POLS

persoon, maar ook zelf heb ik op mijn dertigste mijn hele leven omgegooid. Ik had een staffunctie bij een hotel in Nice en ben, net als die man, een andere koers ingeslagen. Een Japanse uitgever – wekelijks verschijnen daar vuistdikke strips in een miljoenenoplage – heeft me gevraagd een *remake* van *De eerste reis* te maken, omdat er naar het schijnt in Tokyo elk jaar bijna duizend mensen zijn, die 's ochtends naar hun werk gaan en 's avonds niet meer thuis komen. Alleen wilden ze graag weten waar de trein heenging en wat er met de man na aankomst zou gebeuren ... dus heb ik het verhaal voor hen aangepast. Ik denk dat bij iedereen van ons die behoefte weleens – of vaker – bovenkomt, een behoefte die eigenlijk altijd sluimert. Als het leven je boven het hoofd groeit en je persoonlijke problemen te zwaar wegen... Je hebt helaas maar één leven, het is niet anders.

Dertig is een belangrijke leeftijd, een keerpunt in een mensenleven.
Dat geloof ik ook. Als je jong bent, sta je op een station en hebt de keuze uit alle perrons. Je kunt nog alle kanten op. Na je vijf-, zesentwintigste ontdekte je dat er nog maar één spoor over is. En als je dertig bent (lacht), merk je dat je nog altijd op dat station staat en nog steeds niet vertrokken bent ... Inmiddels heb ik met de Japanners een tweede contract gesloten. Ik ga voor hen een boek maken van duizend pagina's, een enorm werk. Het is ongelofelijk, maar ze willen dat ik mijn leven vertel, dus voorlopig kan ik vooruit. Ik heb 'n hoop meegemaakt.

Het moet dus lukken om die duizend pagina's te vullen.
(lacht) Ik kan wel tienduizend pagina's vullen, als het moet! Ik zie wel. Het zullen stukken en brokken zijn, net zoals mijn tekeningen er uitzien, fragmentarisch, maar zo is mijn leven ook. Ik ga het verhaal vertellen van een man die het besluit neemt dat hij wil proberen om te tekenen en lief te hebben, die schijt aan het leven heeft, maar ook van het leven houdt, en van de mensen. Dat ga ik vertellen, in woorden en in beelden, en met verhalen, alles wat ik te vertellen heb zal ik te zijner tijd in het boek verwerken. Mijn ideeën, hoe ik over de wereld denk. Over Joegoslavië, over Bosnië, alles stop ik erin.

Een salade niçoise van het leven?
Precies, de spijker op z'n kop (lacht).

Dat moet u 'n hoop tijd gaan kosten, die duizend pagina's.
Nee, want bij een werkwijze als de mijne is emotie belangrijker dan de getekende werkelijkheid. Vandaar dat ik snel moet werken. Als ik een uur voor een lijn uittrek, is die niet per se beter dan wanneer ik hem in volle vaart zet. Dat kost ongelooflijk veel energie en concentratie. Maar het gaat vlug en als ik eenmaal het verhaal, de synopsis heb gemaakt, kan het gebeuren dat ik vier, vijf pagina's per dag maak. Per maand maak ik zo'n dertig pagina's in tien dagen, waarna ik weer iets anders ga doen, projecten voor Franse uitgevers. Maar dertig pagina's per maand tikt natuurlijk aan.

Het is van belang om een bepaald werkritme te pakken te krijgen?
Dat is essentieel. Je moet er helemaal inzitten, maar ook heel snel werken omdat je anders de draad kwijt raakt. De ene pagina, de ene scène brengt de andere voort. Je weet de grote lijn, maar de inhoud moet uit jezelf komen tijdens het werk, zoals bij het schilderen.

Is het te vergelijken met een gevoel van dronkenschap?
Zeker. Er is maar één genoegen dat dezelfde intensiteit heeft: *faire l'amour*. Vrijen is alsof je hoofd, je lichaam worden gevuld met muziek. Je moet zacht zijn, hard zijn, teder zijn, obscene dingen zeggen, heel gevoelig zijn, je nagels gebruiken, allemaal. Tijdens het werken heb je precies dezelfde ervaring. Je moet het hele leven samenballen in een penseelstreek, zacht zijn, hard zijn, teder zijn, als een liefkozing zonder einde, een streling die vertelt over de *choses de la vie*, maar zo gaat het in de liefde ook... De liefde is het enige. Er is iets dat me soms overweldigt, ook in de liefde – maar ik bespeur het ook in jouw blik... Ik ben een vreemdeling hier in Haarlem, ik sta aan het raam van een hotelkamer en kijk uit op de straat, ik zie de mensen voorbijgaan, mannen, vrouwen, ik zal nooit met hen kunnen praten, met mijn tekeningen misschien, maar ik zal nooit zien hoe ze mijn werk lezen... ik zie hun levens aan mij voorbijgaan, ik wil van hen houden, ik zou van alle mensen willen houden, soms komt dat gevoel bij je op: wolken drijven over, arbeiders keren terug naar huis, een man veegt de stoep voor zijn winkel, een vogel strijkt neer, misschien hoor je een brandweerauto langsrijden, hoe moet je dat allemaal vertellen, wat je voelt voor de mensheid? ... en toch wil je iets zeggen, iets uitschreeuwen, en tegelijk is het alsof er een deur op een kier openstaat, je zou meteen een potlood moeten pakken om het op te schrijven, een penseel om het te schilderen, maar we weten al dat er geen beginnen aan is, want hoe moet je vertellen van de vogel en de vegende man en de brandweerauto, de mannen en de vrouwen die voorbijlopen, en een meisje dat mooi is, en een man die mooi is, en hoe je een beetje homoseksueel bent, en

***Carla*, dat Baudoin samen met Jacques Lob maakte.**

ook verlangt naar het meisje ... dat kun je allemaal niet vertellen, je voelt in je keel iets opkomen dat je aan de wereld zou willen vertellen, maar je weet dat je niet bij machte bent om het te zeggen ... *en dat is wat ik vertel* ... (lacht) ... daar gaat tekenen over, daar gaat striptekenen over.

Een man met een boodschap?

Nee, geen boodschap. Een man met een *chanson*, een lied. Eentje maar. Ieder zingt zoals hij gebekt is, iedereen wil zijn liedje laten horen. En ik denk dat het geheel van die liedjes het interessantst is. Mijn eigen deuntje legt niet zoveel gewicht in de schaal.

Belle peinture

Ik begrijp dat u ook, naast het Japanse project, nog altijd boeken voor de Franse markt maakt.

Ik heb onder meer een strip gemaakt over **Abbé Pierre** (een Franse geestelijke, die bekend en geliefd is omdat hij zich al tientallen jaren inzet voor humanitaire doeleinden, zoals de hulp aan daklozen. PvO). Ik heb hem geïnterviewd, als een journalist, en op basis van dat interview een strip over hem gemaakt. Daarna heb ik een boek gemaakt over een dorp: strip, illustraties en tekst, zelfs gedichten. Het lijkt nog het meest op een schetsboek, de tekeningen heb ik op straat gemaakt. Het is een experiment, een boek dat eigenlijk buiten alle genres valt en daardoor moeilijk te verkopen. Nog moeilijker dan de rest van mijn werk (lacht).

Het boek heet La mort du peintre. **Is dat een symbolische titel?**

Het begon als opdracht van een gemeentebestuur, dat me vroeg een boek over hun stad te maken. Een foeilelijke stad, een voorstad met problemen zoals racisme, jeugdcriminaliteit en noem maar op. Ik werd door de overheid, de Franse staat, betaald maar ik tekende wat ik wilde tekenen, in alle vrijheid. Ik heb er vier maanden gewoond en dat is lang, hoor. Dag en nacht ging ik met de mensen uit de stad om. Als een journalist, maar in tegenstelling tot de journalist bedacht ik mijn eigen verhaal, dat ik in die stad liet spelen. Het boek heet *La mort du peintre* omdat de stad vroeger heel mooi moet zijn geweest en ik bedacht een verhaal over twee schilders. Een schilder van vroeger, die gestorven is, en een schilder van nu, die probeert het spoor van de eerste schilder te volgen, maar hij sterft omdat het onmogelijk is het verleden terug te vinden. Het bevat ook een liefdesgeschiedenis en de schilder (hij bestaat overigens echt, ik heb hem betaald om zijn schilderijen in het boek te mogen verwerken) sterft omdat hij een Arabier is en in een racistische stad woont. Ook dat is een reden van zijn dood. Toch houdt hij van de stad en wil hij haar schilderen. De dood van de schilder is meteen ook de dood van de belle peinture, het schilderen van mooie afbeeldingen. Er zijn geen mooie beelden meer. Maar er zijn nog wel mensen, en de mensen zijn mooi. Toen het boek verscheen, wilde de gemeente het laten verbranden. Maar een boek doet altijd pijn, anders is het reclame. En voor reclame moeten ze niet bij mij zijn.

Schedel

Ik pak het exemplaar van *Le procès* verbal, de debuutroman van **J.-M.G. Le Clézio** (1963), waarvan in 1989 een door Baudoin geïllustreerde editie verscheen bij Gallimard-Futuropolis. Baudoin reageert onmiddellijk: 'Er is een overeenkomst tussen *De eerste reis* en *Le procès verbal*, een verwante mentaliteit. Ik las de roman voor het eerst toen ik vijfentwintig was en het raakte me heel diep. Beide boeken spelen in Nice en Le Clézio is een

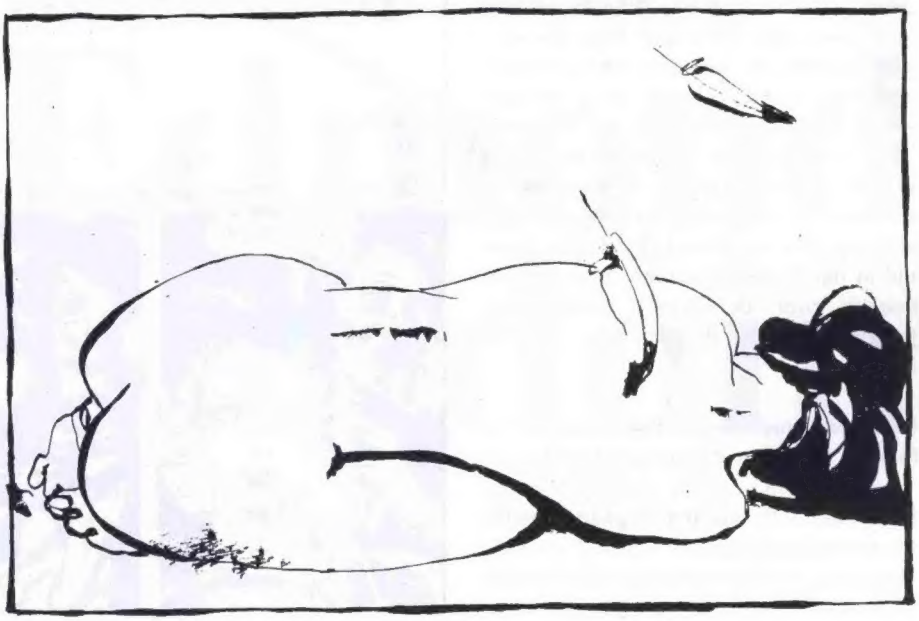

Illustraties bij *Le procès verbal* van J.M.G. le Clezio

vriend van me. Nog even over *De eerste reis*. Toen een jaar of zes was, tekende ik al veel. Op een keer kwam er een psycho-analytica op bezoek. Niet voor mij, ze was bevriend met mijn ouders. Onder het eten vertelde ze over haar vak en zei dat schizofrene kinderen gemakkelijk te herkennen zijn: ze tekenen namelijk nooit het hele hoofd, ze laten de bovenkant van de schedel open. En ik had tot die tijd nog nooit een dichte schedel getekend! Ik had geen benul wat schizofrenie was, maar het leek me een gruwelijke ziekte! Vanaf dat moment maakte ik alle hoofden dicht, ik zette er een hoed op, maakt niet uit ... Ik durfde ook later geen hoofd onbedekt te laten. Later, toen ik de veertig al was gepasseerd en *De eerste reis* maakte, zei ik bij mezelf: Okay, als ik nu nog schizofreen word, kan me dat geen moer schelen ... (lacht). Het was voor mijn verhaal noodzakelijk dat ik mijn personage met een 'open hoofd' tekende en dat deed ik dan ook. Toen het boek was verschenen, kreeg ik een brief van de geneesheer-directeur van een kliniek, die me schreef dat hij het boek gebruikte om aan zijn studenten uit te leggen wat schizofrenie inhield! **Lorenzo Mattotti** bij voorbeeld tekent evenmin het hele hoofd van zijn figuren. Het vermoeden bekruipt me dat er een hele club ambulante schizofrenen rondloopt. Ze zouden ons moeten opsluiten!'

Misschien is striptekenen ook wel een schizofreen vak: je leeft voortdurend in twee werelden tegelijk.
(opeens serieus) Zou kunnen. Maar ik denk dat ieder die een creatief beroep heeft, het probleem heeft dat hij zich in meerdere delen moet splitsen. Hij moet meerdere persoonlijkheden tegelijk zijn. Maar misschien gaat dat voor iedereen op en is de hele wereld een tikje schizofreen.

U zei zojuist dat Le Clézio een persoonlijke vriend van u is.
Al een jaar of tien, langer zelfs. Zijn dochter is even oud als de mijne. Allebei brachten we hen naar de kleuterschool. Mijn dochter heet Anne, de zijne Annie. Ze zijn met elkaar bevriend. Ik gaf Le Clézio alle strips die ik had gemaakt, en hij mij zijn boeken. Hij was vooral te spreken over *Passe le temps* (1982), over het jongetje dat steeds met zijn duim in zijn mond loopt. Hij gaat vaak naar Mexico, elk jaar, en leeft dan bij die Indianen. Niet echt als een Indiaan – hij woont in een huis – maar in hun nabijheid. Eigenlijk wilde hij een boek schrijven over de teloorgang van de Indiaanse cultuur, maar hij was bang om het etiket van antropoloog opgeplakt te krijgen. Zo ontstond het idee om samen een strip te maken over een zelfde jongetje, dat de wereld intrekt en wiens culturele waarden in botsing komen met de westerse

Carla

wereld. Maar inmiddels is dat tien jaar geleden! Hij werkt verder aan zijn boeken en ik aan mijn strips. Als we elkaar ontmoeten, zeggen we soms: We beginnen aan dat boek! Maar het komt er niet van. Misschien later, als we volwassen zijn.

Ik heb het gevoel dat de geïllustreerde versie van Le proces verbal een van uw meest persoonlijke boeken is, omdat de tekst van Le Clézio u als tekenaar een enorme vrijheid gaf.
Ik hoefde aan niemand verantwoording af te leggen, behalve aan Le Clézio. Als ik een idee had, legde ik dat aan hem voor en vroeg: Wat vind je ervan? Ja, ja, da's goed, zei hij dan, doe maar. Op die manier was ik volledig vrij. Je bent toch altijd bang dat de lezer je niet begrijpt. Zeker als je werk niet altijd even gemakkelijk toegankelijk is. Ik sprak er gisteren met Mattotti over: je bent toch altijd bang dat de mensen niet van je zullen houden omdat ze je niet begrijpen. De gedachte aan het publiek kun je nooit helemaal uit je hoofd zetten ... Ik las *Le procès verbal* een jaar of vier nadat het verschenen was. Voor de generatie van '68 was het een belangrijk boek. Je nam het mee als je naar een café ging en legde het op tafel, om te laten zien dat je behoorde tot een groep van gelijkgestemden.

Een gedeeld geheim?
Het was een cultus. Een belangrijke film voor diezelfde generatie was *Theorema* van **Pasolini**, van wie ik in 1992 de gelijknamige roman heb geïllustreerd. Daarbij heb ik iets merkwaardigs gedaan: ik heb Pasolini zelf in het boek verwerkt, als toeschouwer.

Voor u is illustreren dus niet zozeer het toevoegen van beelden aan een bestaande tekst, als wel het herscheppen van die tekst.
Precies, een grafische vertaling noem ik het. *Harrouda*, dat een jaar eerder in dezelfde reeks verscheen, was een heel ander soort project, veel bescheidener en voor mij een persoonlijke ontdekking. Ik ben samen met de schrijver **Tahar ben Jelloun** in Marokko geweest en heb daar ter plaatse getekend, met vijftig, zestig kinderen die de hele dag achter me aan liepen: de man die tekeningen maakt ... het was een geweldige ervaring. Ik heb Tahar ben Jelloun overigens via Le Clézio leren kennen. Ze zijn bevriend en Le Clézio zei: 'Tahar ben Jelloun vindt je werk goed en zou graag hebben dat jij een van zijn boeken illustreert.' Ik wilde dolgraag, maar het probleem was dat er maar één boek van hem in het fonds van Gallimard zat – zijn werk verschijnt bij Le Seuil. Ik was daarom aangewezen op *Harrouda*, een mooi maar moeilijk boek. Toen het boek klaar was, vroeg Tahar ben Jelloun: wat ga je nu doen? Pasolini, zei ik. Kennelijk viel dat niet in goede aarde. Ik vroeg: hoezo? Ik zou liever zien dat je **Jean Genet** deed, zei hij, en aangezien hij een vriend was ... (lacht) ... En op die manier rolt het balletje verder. Ik heb toen *Le journal du voleur* van Genet gedaan, dat meteen ook het laatste boek

CHIANTE CETTE SOIRÉE !!
...MA CLAQUE DE CETTE VILLE ! DE SES HABITANTS TARÉS... FAUT ABSOLUMENT QUE JE METIRE ... NEW YORK !..
QU'ELLE HEURE EST-IL ?
ON CHANGE D'ANNÉE DANS 10 MINUTES
IL FAUT QUE JE TÉLÉPHONE
DANS MA CHAMBRE ÇA SERA PLUS CALME.
DEPUIS LE TEMPS QUE JE RÊVE DE T'EMMENER DANS MA CHAMBRE !!... ENFIN TU Y VIENS... ET C'EST POUR TÉLÉPHONER.
À SIMON ! IL DEVRAIT ÊTRE ICI.

Un rubis sur les lèvres

was dat Futuropolis-Gallimard uitbracht. Vier boeken, vier heel verschillende auteurs, maar toch met een rode draad: de Middellandse Zee, de zon ... Het boek van Genet vertelt over zijn jeugd in Barcelona. Hoewel het vier heel verschillende schrijvers zijn, hebben ze toch dezelfde *maladie dans la tête*. Zelf had ik graag een boek van **Peter Handke** willen doen, *Kinderjaren*. Een zelfde verhaal als van Le Clézio, het verhaal van een vader die zich met zijn dochtertje heeft teruggetrokken en die door het leven doolt, van Duitsland naar Frankrijk en de Verenigde Staten. Weliswaar is Handke een man van het noorden, maar je vindt bij hem dezelfde gevoelens, dezelfde kwetsbaarheid van de huid, dezelfde *maladie*. Tegen Le Clézio zei ik dat ik graag Handke zou illustreren. 'Hou je dan niet van kinderen?' riposteerde hij. Ineens vertelde hij – hij is nog gekker dan ik – dat hij Handke kende en dat we hem een keer in Parijs konden gaan opzoeken ... Het is een heel klein wereldje. Ik ben in Rotterdam en Den Haag geweest, en je merkt dat het maar een heel klein groepje is, dat zich dezelfde vragen stelt. Een dorp. Zelfs het werk van Mattotti is moeilijk aan de man te brengen. Het publiek is klein. Dat moet je onder ogen zien en jezelf geen rad voor ogen draaien. Nog een anekdote: in de krant *La Libération* las ik dat **Paul-Loup Sulitzer** (de Franse schrijver van mega-sellers. PvO) acht miljoen franc kreeg voor een boek waarvan hij nog geen letter op papier had gezet. Waanzinnig! Ik had mijn dochter naar school gebracht, kwam Le Clézio tegen en samen wandelden we nog even langs de haven van Nice, waar we allebei wonen. 'Ken jij die Sulitzer?' vroeg ik hem. 'Ja,' zei hij. 'En wist je dat ie acht miljoen vangt voordat ie nog maar één regel heeft geschreven?' Hij bleef staan – hij is heel lang – keek me aan en zei: (Baudoin houdt het hoofd schuin en trekt een vies gezicht) 'En dat vind jij interessant? Ha, ha, ha ...' Het belangrijkste is dat je een idee in je hoofd hebt. Dat je weet wat je wilt doen en wie je wilt zijn. Je moeten weten wat je doel is en welke weg je moet afleggen, zoals een wandelaar van **Giacometti**.

Olifant

Wat is de grootste invloed op uw werk?

Misschien het licht, het felle, overweldigende licht en de diepe schaduwen van het zuiden. Ik gebruik het penseel om emoties zo nauwkeurig mogelijk op papier te zetten. Geen ideeën, geen wereldbeschouwing, maar gevoel. Dat is mijn voornaamste probleem, hoewel probleem niet het goede woord is ... Ik schep genoegen in het neerzetten van strepen, lijnen, vlekken, de haast abstractie dimensie van een tekening, terwijl ik me toch blijf bedienen van de concrete voorstelling, omdat ik me in de volledige abstractie niet helemaal thuisvoel. Het beeld ondersteunt de abstractie, het is een ingewikkeld samenspel. In *Le procès verbal* is dat inderdaad goed te zien. Het lichtvoetige, in tegenstelling tot het boek van Pasolini. Ik heb veel geleerd van hoe hij als cineast met beelden, met film omgaat. Hij werkte heel anders dan ik, maar toch ook weer op een zelfde manier. Ik heb een voorbeeld aan hem genomen. Ik knip tekeningen uit en plak ze over elkaar heen, ik wil dat je ziet dat het collages zijn. Pasolini's probleem was het verbeelden van de waarheid, daarom wil ik in mijn illustraties niets verbergen, alles laten zien. De fouten, de goede dingen.

Een montage, zoals in de film?

Ja, maar als middel om een maximum aan emotie op te wekken. Tenminste, daar streef ik naar. Maar waarom? Ik haak naar perfectie. Als het om emoties gaat, ben ik een perfectionist.

U staat vooral bekend als zwart/wittekenaar. Is er nooit het verlangen om in kleur te werken?

Er is een eenvoudige reden waarom ik niet of nauwelijks met kleur werk. Ik heb nooit op een kunstacademie gezeten. Ik teken al vanaf mijn jeugd, maar nooit in kleur. Ik heb nooit geleerd kleur te gebruiken en durf dat ook niet goed. Later werkte ik, misschien is het toeval, voor Futuropolis dat alleen zwart/witboeken uitgaf en kreeg ik daardoor van de schrijvende pers het etiket zwart/witspecialist opgeplakt – en dat word je dat ook min of meer vanzelf. Maar het is waar dat kleur me afschrikt. Ik ben jaloers op tekenaars die geweldig met kleur kunnen omgaan. Mattotti en **Breccia** zijn voor mij de grootsten, **Daniel Crespin** heeft een prachtig kleurgebruik, en **Bilal** toch ook wel ...

Zwart/wit is veel rechtstreekser. Uw stijl moet het vooral hebben van clair-obscur: nauwelijks grijs, veel zwart, veel wit. Grote gedeelten van de tekening vallen weg omdat het licht te fel is of de schaduwen te diep.

(lacht) Ook in de tekst, dat klopt. Zo werk ik graag.

Ik heb de indruk dat u kleur alleen maar lastig vindt.
Het wit bevat alle kleuren en het zwart is de afwezigheid van elke kleur. Het gaat erom dat je die twee met elkaar in evenwichtig brengt ... of er een zootje van maakt (lacht). Maar in het leven kun je die strenge scheiding niet maken: het zwart vermengt zich met het wit en het wit met het zwart. Ik heb een boek gemaakt – *Un rubis sur les lèvres* – dat tussen de regels door over de tegenstelling zwart/wit gaat. Maar naast het tekenen van strips maak ik nu ook schilderijen. Daarin gebruik ik heel weinig kleur, maar wie weet leer ik door het schilderen beter met kleur om te gaan ... Ik voel me ook niet echt een striptekenaar. De strip is niet mijn wereld. Ik gedraag me als een olifant in een porseleinwinkel. Ik breek van alles zonder te weten dat ik het breek. Ik praatte er gisteren met Mattotti over en voor hem geldt hetzelfde: een tekening vertelt altijd te veel. Hou me ten goede, ik vind niets heerlijker dan tekenen, maar tegelijk maakt het me bang. Een tekening is altijd te vol, ook al laat ik zoveel mogelijk open en teken ik zo weinig mogelijk. Zo ontstaan verhalen met veel wit, veel lacunes – ook in de tekst laat ik zoveel mogelijk weg. Ik zie in de film een gelijksoortige ontwikkeling. Er wordt steeds minder verteld. Vroeger werd in films uitgebreid op de psychologie van de personages ingegaan: mijn moeder sloeg me, ik was arm, et cetera. Tegenwoordig wordt er heel veel open gelaten, net als in de moderne literatuur. Ik hou van tekenaars die heel gedetailleerd werk maken, maar als je een perfect getekend huis wilt zien, moet je niet mijn boeken kopen. Ik hoef maar drie lijnen neer te zetten, met twee vlekken voor de ramen. Ik teken geen huis, ik duid het aan. Mensen die gewend zijn literatuur te lezen, kunnen daarmee omgaan. Wat je in mijn boeken ziet, zijn tekens. In de literatuur, de film, op straat, op affiches hebben mensen geleerd die tekens te lezen. Het is een wereld van beelden. Ik gebruik symbolen van beelden. Bij voorbeeld: ik kijk naar jou. Ik kan je gezicht tekenen, met de ogen en alle gelaatstrekken. Maar daarmee vertel ik nog niets over wat ik ervaar als ik naar je kijk. De rustige man tegenover me, je houding waaruit ik dingen over je leven kan opmaken, die je me niet vertelt maar die ik in je herken. Die dingen probeer ik in een tekening te leggen. Daarvoor ben ik verplicht je gezicht te tekenen, of beter wat ik meen dat de essentie van dat gezicht is. Het probleem is te ontdekken wie je bent en dat in een tekening weer te geven.

Uw werk doet me soms aan Pratt en Crepax **denken. Bent u door hen beïnvloed?**
Ik zou eerder spreken van een gemeenschappelijke mentaliteit. We zijn allemaal tekenaars uit het zuiden: Pratt, Crepax en ook **Munoz**. Kijk naar de manier waarop deze mannen vrouwen tekenen. Hoe goed ze dat doen, en hoe graag. Bij Munoz springt dat weliswaar niet in het oog, maar hij zou ze dolgraag liefhebben. Deze mensen delen een gevoeligheid, een sensualiteit ... In het noorden, zowel in de strip als in de film, staat het landschap voorop, het decor. Het decor is wat in het hoofd van de mens zit. Hijzelf gaat verloren in het weidse landschap. In het zuiden staat de mens in het middelpunt, vroeger en ook nu nog. In de films van Fellini vult de mens het hele doek. Bij Hugo Pratt betekent het decor niets – of hij laat het door anderen tekenen. De zee, de woestijn ... niets. De mens staat altijd centraal. Hij mag klein zijn, maar is aanwezig als een danser. Hugo Pratt is een choreograaf die zijn figuren een ballet laat opvoeren. Bij Crepax zie je een vrouw slechts in gedeelten, maar ze is reusachtig, ze neemt de hele pagina in beslag. Bij Munoz zie je ook alleen onderdelen, de mens wordt door de kaders, door het geweld van het leven in stukken gehakt, maar op elk plaatje is hij dwingend aanwezig. Als je dat met het noorden vergelijkt: daar vertelt het landschap wat de mens is, bij **Bruegel** is de achtergrond tot in de details uitgewerkt. Vergelijk dat met de zelfbewustheid van de Italiaanse renaissance ... **Rembrandt** is misschien de grote uitzondering, maar hij was dan ook verliefd op het zuiden.

Eigenlijk volgt u twee parallelle carrières: als striptekenaar en als literair illustrator.
Eigenlijk liggen die beide werkzaamheden in elkaars verlengde. Daarnaast doe ik nog veel meer: ik schilder, ik schrijf. Ook in dat opzicht bof ik met een vriend als Le Clézio: hij leest wat ik geschreven heb en moedigt me aan. Voor Le Seuil Jeunesse heb ik pas een kinderboek geïllustreerd, in kleur. Ik heb daarnaast ook een grote voorliefde voor de hedendaagse dans. In Valencia stond ik voor het eerst een uur lang op het toneel met twee meisjes. Niet echt als danser, maar ik schilderde het decor in choreografische bewegingen, die van tevoren waren bepaald. Ik teken met houtskool op bewegende doeken. Ik word gefascineerd door lichamen, door dans, de vluchtige beweging. Als je er niet bij was, is het voor altijd weg. Net als het stieregevecht, de *corrida* ... je moet het lijfelijk meemaken.
In zekere zin bent u choreograaf: u laat het penseel dansen.
Dat is te veel eer, maar daar streef ik wel naar, dat is zo.

Als Baudoin op festivals zoals in Haarlem tekeningen in albums en op losse vellen papier maakt, heeft hij er geen enkele moeite mee als omstanders hem op de vingers kijken. Ik zeg tegen hem dat de Nederlandse tekenaar **Peter van Straaten** ooit opmerkte dat tekenen in gezelschap net zoiets is als masturberen in het openbaar. Baudoin schiet niet in de lach, maar knikt ernstig: 'Ja, tekenen is de liefde bedrijven met jezelf.'

(vertaling: Hans Moors)

La peau du Lézard

Naar: De grootindustrieel (B. Traven)

ZAFRÃ, Si! SAMBÃ, NO!

... MENEER LOUIS ROSSETTI IS EEN RARE. DE PLATGETREDEN PADEN LAAT HIJ LINKS LIGGEN. WAAROM ZOU HIJ ANDERS, OP DIT MOMENT, OP DE DREMPEL STAAN VAN DEZE INDIAANSE JACALITO IN EEN VERLOREN PUEBLO IN OAXACA?
... MENEER LOUIS ROSSETTI "DOET" MEXICO, ALS VAKANTIE. IN STILZWIJGEN BEWONDERT HIJ AL MEER DAN EEN KWARTIER DE GEDULDIGE, NAUWGEZETTE ARBEID VAN EEN INDIAANSE MANDENVLECHTER... MAAR DAN KAN LOUIS ROSSETTI ZICH NIET LANGER INHOUDEN...
JE CANASTITAS ZIJN BIJZONDER FRAAI, AMIGO...! DOE JE LANG OVER ZOIETS?
DAT VERSCHILT, JEFECITO! ZE ZIJN ALLEMAAL ANDERS... EN IK WERK ERAAN TOTDAT HET GEDAAN IS...! ... UREN TELLEN HIER NAUWELIJKS...
EN HOEVEEL MOETEN ZE KOSTEN, PER STUK, AMIGO?
50 CENTAVITOS, PATRONCITO! QUATRO REALES!
NEE MAAR! IK SCHATTE ZE MINSTENS 4 PESOS! DA'S GEEN GELD!
IK WEET AL AAN WIE IK HEM GA GEVEN! IK HEB GEEN IDEE WAT ZE ERMEE ZAL DOEN, MAAR ZE VINDT 'M VAST MOOI! JE HEBT KNAP WERK GELEVERD!

Baudoin/Frank

ONDANKS Z'N VERWARRING ROOK ROSSETTI EEN HANDELTJE. HIJ DACHT SNEL NA...
EN ALS IK TIEN MANDJES VAN JE KOOP, HOEVEEL KOSTEN ZE DAN ? STEL DAT ?
10 ? DIEZ ? ASI ? DAN MAG U ZE HEBBEN VOOR 45 CENTAVOS PER STUK, SEÑORITO GENTLEMAN !
EN... ALS IK ER NOU 'NS 100 NEEM ?
40 CENTAVITOS ! DAT LUKT ME BILLIJK !
ROSSETTI KOCHT DIE DAG ZESTIEN MANDJES. HIJ BLEEF NOG DRIE WEKEN IN MEXICO. EER HIJ NAAR HUIS GING. DIT LAND HAD HEM NIETS NIEUWS MEER TE BIEDEN.
HIJ VERGAT DE CANASTITAS. MAAR OP EEN DAG, VOOR DE VITRINE VAN EEN BANKETBAKKER...
HEE, DAT IS WAAR OOK ! DE MANDJES VAN DIE INDIAAN ! ZAL IK EEN POGING WAGEN ?
Bonbons
NOG DIEZELFDE MIDDAG BEGAF HIJ ZICH MET ZIJN ZESTIEN CANASTITAS NAAR DE GROOTSTE BANKETBAKKER VAN NICE.
CROCCI GROOTHANDEL IN BANKET
CROCCI
KIJK HOE KNAP GEMAAKT, CROCCI. ZOIETS HEBT U NOG NOOIT GEZIEN ! DIE MANDJES ZIJN JE REINSTE KUNST, VERGELEKEN MET DIE KERMIS-DINGEN VAN U ! ALS U UW BONBONS IN DEZE PRACHTSCHAALTJES AANBIEDT, ZIJN ZE METEEN VEEL MEER WAARD !
ZE ZIJN FRAAI, ZEKER ! ARTISTIEK ! MAAR ALS DE VERPAKKING ME MEER GAAT KOSTEN DAN DE INHOUD...
HOEFT HELEMAAL NIET ! NOEM 'NS EEN BEDRAG, ZOMAAR !
IK HOOR LIEVER UW VOORSTEL...

MOET U HOREN WAT IK GA DOEN! IK GA BIJ AL UW CONCURRENTEN LANGS! EN M'N MANDJES GAAN NAAR DE HOOGSTE BIEDER. IMMERS, IK HEB HET ALLEENRECHT...
TOE, ROSSETTI, STEL U NIET AAN! NATUURLIJK ZIJN HET KLEINE KUNSTWERKJES! EVEN KIJKEN ...
IK BIED U 7,25 F HET STUK! EN DA'S VEEL VOOR EEN VERPAKKING!
NIET GENOEG? IK MAAK ER 7,50 F VAN, OMDAT U HET BENT!
VOOR 7,75 F DOE IK HET!
HET CONTRACT IS AL OPGESTELD! OP ÉÉN VOORWAARDE: DE TRANSPORT- EN DOUANEKOSTEN ZIJN VOOR U! PORTVRIJ IN NICE AFGELEVERD! KUNT U ZICH DAARIN VINDEN? EN HET SPREEKT DAT IK EEN GROTE BESTELLING PLAATS: TEN MINSTE DUIZEND DOZIJN, IN TWAALF VERSCHILLENDE MODELLEN!
GEEN PUNT! AFGESPROKEN!
GOED, AFGESPROKEN! DUS TIENDUIZEND STUKS VOOR EIND OKTOBER! IS DAT EEN PROBLEEM?
GEEN ENKEL! EN IK ZAL VOOR ZESTIG VERSCHILLENDE MODELLEN ZORGEN!
ROSSETTI WERD NIET MOE VAN DE REIS. DE CIJFERS LEIDDEN HEM AF.
DUS... IK ZEI... 10000 MANDJES... DAAR HOU IK AAN OVER... SHIT, IK RAAK ALSMAAR DE TEL KWIJT...! AH... DAT KOMT OP ... OP... VERDOMME...
... 60 000 FRANC HANDJE CONTANTJE VOOR PAPA ROSSETTI! IK ZIT GERAMD!
DE INDIAAN WAS NIET VAN DE DREMPEL VAN Z'N JACALITO GEWEKEN...
BUENAS TARDES, AMIGO MIO! ALLES GOED?
BUENAS TARDES, PATRONCITO! KOM BINNEN! WELKOM, WAT VAN MIJ IS, IS VAN JOU!

MAAR EXCUSEER ME, PATRONCITO! HET WORDT SNEL DONKER EN IK WIL HET LICHT BENUTTEN...
IK HEB MISSCHIEN EEN GEWELDIG HANDELTJE VOOR JE, AMIGO!
HIJ SPRINGT EEN GAT IN DE LUCHT ALS IE HET HOORT!
HET ZIT ZO... AHEM!... IK HEB DUIZEND CANASTITAS VAN JE NODIG!
ZESTIEN, HONDERD, DUIZEND! WAAROM OOK NIET, PATRONCITO?
ZO MAG IK 'T HOREN! EN VOOR... 10 000, WAT IS DAN JE PRIJS, AMIGO? EN HOEVEEL TIJD HEB JE NODIG?
HIJ SLAAT STEIL ACHTEROVER!
NIEMAND HIER MAAKT BETERE CANASTITAS DAN IK, SEÑORITO...
TUURLIJK, DAT STAAT BUITEN KIJF!
... MAAR 10 000! DAT KOST TIJD! MUCHO TIEMPO! DE PETATEVEZELS UITKIEZEN, WACHTEN TOT ZE DROOG ZIJN, EN ZE ONDERTUSSEN BEWERKEN ZODAT ZE HUN GLANS EN ZACHTHEID BEHOUDEN...
KIJK! ANDERS WORDEN ZE NET STRO! IK MOET DE PLANTEN, DE WORTELS, DE INSECTEN VOOR DE VERF VERZAMELEN! ER ZIJN SPECIALE UREN EN JAARGETIJDEN...
... DE MAAN MOET GUNSTIG ZIJN! ER IS VEEL WERK AAN! IK KAN ER DRIE DOZIJN VOOR U MAKEN, ALS U DAT WILT!
DRIE DOZIJN! JE HOUDT ME VOOR DE GEK! WEET JE VAN HOE VER IK KOM?
WE HADDEN AFGESPROKEN DAT IK VOOR 100 MANDJES 40 CENTAVITOS ZOU BETALEN !!? WAAR OF NIET, AMIGO?
PRÉCISAMENTE, JEFECITO ...
PFOOH
VOOR 10 000? HONDERD KEER ZOVEEL, HOEVEEL VRAAG JE DAN?
10 000, COMPADRE? 10 000 KAN IK NIET ZO SNEL BEREKENEN! KOM MORGEN TERUG, DAN HOOR JE DE PRIJS!
E.B.

VROEG IN DE MORGEN GAAT ROSSETTI TERUG...
NOU, AMIGO? HOEVEEL VRAAG JE VOOR 10 000 MANDJES?
MUCHO TRABAJO, PATRONCITO! VEEL HOOFDBREKENS VOOR JOUW BEREKENING! IK WIL JE NIET BESTELEN!
GEEN GEËMMER! NOEM JE PRIJS.
VOOR 1000 CANASTITAS 3 PESOS PER STUK! VOOR 5000 9 PESOS PER STUK! EN VOOR 10 000 15 PESOS PER STUK!
WAT NOU, 15 PESOS PER STUK? IK DACHT DAT WE VRIENDEN WAREN, AMIGO? LATEN WE HET HOOFD KOEL HOUDEN! VOOR 100 WAS HET 40 CENTAVITOS?
BUENO, PATRONCITO! HET IS HEEL SIMPEL! 1000 IS TIEN KEER ZOVEEL WERK ALS 100! 10 000 IS ZOVEEL WERK DAT IK HET VOOR M'N DOOD NOOIT AFKRIJG!
IK HEB HONDERD KEER ZOVEEL SCHORS, PLANTEN, INSECTEN EN VEZELS NODIG! VOOR DE WORTEL DIE DAT PRACHTIGE BLAUWVIOLET GEEFT MOET IK HEEL VER LOPEN OM HEM TE VINDEN ...
... ALS IK ONDERWEG BEN, WIE ZORGT ER DAN VOOR MIJN FRIJOLES, WIE MAAKT DAN M'N TORTILLAS KLAAR, DE LUST VAN M'N LEVEN, WIE VERZORGT M'N KONIJNEN, M'N GEITEN?
MAAR IK BETAAL JE... MET HET GELD KOOP JE ZOVEEL FRIJOLES ALS JE MAAR WILT! EN JE HEBT OUDERS ...
... IN DEZE PUEBLECITO, VRIENDEN, DIE VAST EN ZEKER VOOR JE AKKERS KUNNEN ZORGEN!
ALLE BEWONERS VAN DEZE PUEBLO ZIJN M'N OUDERS. MAAR IK EET ENKEL DE MAÏS DIE IK ZELF VERBOUW!
GOED, DAN LAAT JE HEN DE PLANTEN EN DE SCHORS VOOR JE MANDJES VERZAMELEN!

WIE ZAL DAN VOOR HUN AKKERS EN HUN GEITEN ZORGEN ? IEMAND MOET DE GROND BEWERKEN, ANDERS STIJGEN DE PRIJZEN EN VERHONGERT IEDEREEN ! OM DIE REDEN, HOOGGEACHTE CABALLERO, MOET IK JE VOOR 10000 CANASTITAS 15 PESOS PER STUK BEREKENEN !
ROSSETTI PRAATTE LANG OP DE INDIAAN IN OM HEM OVER TE HALEN...
EEN UNIEKE KANS, AMIGO, DIE JE NIET MAG LATEN LOPEN ! JE BENT BINNEN ! IK REKEN HET JE VOOR !
U REKENT SNEL, AMIGO ! WONDERBAARLIJK SNEL ! MAAR U KENT M'N ANTWOORD : 15 PESOS PER STUK !
LUISTER DAN: 4000 PESOS, OP JE BANKREKENING ! IK ROND HET AF OP 5000, OMDAT IK JE HOOG HEB ZITTEN ! AKKOORD ? WIL JE EEN VOORSCHOT ?
15 PESOS !
GODVERGLOEIENDE...! ALSMAAR HETZELFDE LIEDJE ! JE SNAPT ER GEEN ENE MOER VAN, JU !
IK ZAL HET U BETER UITLEGGEN, PATRONCITO ! ER IS NOG EEN ANDERE REDEN ! ZIET U, ALS IK DEZE CANASTITAS VLECHT...
... VERWERK IK DAAR MIJN LIEDJE IN. IK VLECHT KLEINE STUKJES VAN M'N ZIEL MEE, SEÑOR ! WAT ZOU ER VAN M'N LIEDJE, EN VAN M'N ZIEL OVERBLIJVEN IN 10000 CANASTITAS ? ZE ZOUDEN ALLEMAAL EENDER ZIJN ! M'N HART ZOU GEBROKEN ZIJN ! DE VLINDERS...
... ZOUDEN ER NIET MEER OP NEERSTRIJKEN, EN ZIJ INSPIREREN M'N CANASTITAS... HET WAS EEN GROOT GENOEGEN OM MET EEN CABALLERO VAN UW KALIBER TE ONDERHANDELEN, JEFECITO ! MAAR MORGEN IS HET MARKT IN DE PUEBLO, EN ...
ZO WERD VOORKOMEN DAT DE VUILNISBAKKEN VAN DE RIVIÈRA VERANDERDEN IN HET KERKHOF VAN KLEINE, KLEURRIJKE, LEGE, KAPOTGESCHEURDE EN VERFROMMELDE CANASTITAS, DE MANDJES WAARIN EEN MEXICAANSE INDIAAN DE DROMEN VAN ZIJN ZIEL EN DE TRANEN VAN ZIJN HART HAD MEEGEVLOCHTEN, ZIJN WOORDLOZE GEDICHTEN.

Fin

Vertaling: Pieter van Oudheusden Lettering: Peter Kuipers

DE GROTE OVERSTEEK VAN WILBERT PLIJNAAR

door
RIK SANDERS

FOTO SOPHIE SAMAMA

Het zijn drukke tijden voor Wilbert Plijnaar. Druk doende zich voor te bereiden op zijn nieuwe baan bij Warner Brothers krijgt hij en passant ook nog eens de Stripschapprijs 1995 toegekend. Weliswaar moet hij hem delen met Robert van der Kroft en Jan van Die, met wie hij de *Wiroja's* vormt, maar Plijnaar is er oprecht blij mee. Al had hij de prijs wel een aantal jaren eerder verwacht.

De *Wiroja's* zijn verantwoordelijk voor de wederopstanding van de strip *Sjors & Sjimmie*, en ze zijn actief in het begeleiden van jonge stripmakers. Dat zijn voor de Commissie voor de Stripschapprijzen 1995 de doorslaggevende redenen geweest om dit driemanschap dit jaar de Stripschapprijs te geven. Hoewel de Wiroja's sinds 1988 Sjors & Sjimmie niet meer zelf tekenen, becommentariëren ze nog wel de teksten en tekeningen van de huidige makers. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor de strip *Claire*, die vanaf 1988 in het Belgische damesblad **Flair** staat.

De prijs

'De Stripschapprijs is een leuke bevestiging voor de Wiroja's', vindt Plijnaar. 'We zijn overtuigd van de kwaliteit van ons werk. Maar eigenlijk hadden we verwacht dat wij de prijs vijf jaar geleden zouden hebben gekregen. Toen vonden we onszelf heel hot. Wij zijn er heel blij mee hoor, maar er kleeft natuurlijk iets aan die prijs van 'als je maar lang genoeg wacht, dan krijg je hem heus wel een keer'. De prijs is ook een beetje voorspelbaar, risicoloos. Ik hoor mijzelf nooit eens roepen 'góh, dat had ik niet gedacht, dat is een gedurfde keuze.' Vanuit Het Stripschap is het te begrijpen: zij hebben er baat bij als er een commerciële naam aan die prijs kan worden verbonden. Er zitten ook stripwinkeliers in de jury, en die willen verkopen. Die hebben het liefst een tekenaar die een lading albums uitbrengt. Als het aan hen lag, gaven ze die prijs ieder jaar aan **Willy Vandersteen**, postuum (schaterlach).'

'Als ik heel erg relativeer', vervolgt Plijnaar, 'stelt de prijs in feite niet zo veel voor. Op dat foeilelijke beeldje zit ik niet te wachten, en er zit, zoals bij de NZH-prijs van de Stripdagen Haarlem, geen geldbedrag aan vast. Het is meer de publiciteit eromheen die belangrijk is. Maar dan moet je wel een produkt hebben. Wij hadden bij voorbeeld het aankomende album van *Claire* uitgesteld vanwege de hoge papierprijzen. Dus, nadat we die prijs kregen, moesten we ineens als de sodemieter dat album gaan regelen. **Hanco Kolk** heeft nog de toepasselijke titel - *Altijd prijs* - verzonnen. Overigens, toen ik bij Hanco op bezoek ging, stond-ie net z'n prijzenkast af te stoffen in de overtuiging dat hij dit jaar de Stripschapprijs zou krijgen. Hij en **Peter de Wit** stuurden na de bekendmaking nog een briefje met de tekst 'wacht maar, het is nog drie maanden tot oktober. Jullie hebben hem nog niet' (gelach).'

Hollywood Hills

Plijnaar is naast zijn werk als stripmaker ook actief als reclametekenaar en animator. Sinds 1989 werkt hij voor de Amsterdamse animatiestudio *Comic House*. Halverwege

vorig jaar kreeg Wilbert een tip van **Daan Jippes** (die overigens weer naar Disney is overgestapt. RS) dat Warner Brothers op zoek was naar animatietalent, en dat twee talentscouts – **Dave Master** en **Karen Schmidt** – het *Holland Animation Film Festival* zouden bezoeken. 'Daan deed mij het idee aan de hand om een lunchafspraak met ze te maken. Ik heb ze vervolgens via Daan een lunchinvitatie-fax gestuurd. Dat vonden ze hartstikke leuk. In Utrecht zijn we tijdens het festival inderdaad gaan lunchen. Het klikte direct. Ze zeiden al na tien minuten: 'You're the kind of guy that we need over there'. De bedoeling was dat ik als storyboard-artist (iemand die ideeën aandraagt en uitwerkt. RS) zou meewerken aan nieuwe, avondvullende animatiefilms ('features') van Warner. We maakten de afspraak dat ik eerst voor een proefperiode van drie maanden naar Los Angeles zou gaan, waar de Warner-studio is gehuisvest.'

Plijnaar heeft drie maanden rondgekeken, van 10 april tot en met 14 juli van dit jaar. Vooral in het begin moest hij wennen aan de andere manier van werken. 'Het is toch een andere cultuur, de mensen gaan anders met elkaar om. Ze doen zo aardig tegen elkaar. Mijn eerste vergadering was een storymeeting, waarbij medewerkers hun ideeën proberen te verkopen ('pitchen'). Het was vreselijk: iemand zat enthousiast zijn nummer op te voeren, de rest riep 'terrific, great, cool', terwijl ik met plaatsvervangende schaamte aan het luisteren was. Ik vroeg later aan Dave Master waarom er niet kritischer met elkaar werd omgegaan. 'Ja', zei hij toen, 'als we hier werkelijk ter plekke de waarheid zouden zeggen, then people start sending us their psychiatrist bills'. Toen heb ik gezegd dat ze dat bij mij niet moeten doen. Dat vind ik tijdverlies. Ik wil weten wat ze van mijn werk vinden, en waarom ik het eventueel moet veranderen. Die houding waren ze niet gewend, maar konden ze wel waarderen.'

'Wat mij vooral trof was de enorme verspilling in tijd, geld en mankracht die daar plaatsvindt,' vertelt Plijnaar. 'Ik ging er vanuit dat Hollywood al 100 jaar succesvol met het filmbijltje hakt, en dat je daar, als Hollandse Europeaan met onze armetierige filmindustrie en weinig dramatisch gevoelige bewustzijn, niet veel aan kunt toevoegen. Maar het vreemde was dat de Europeanen, die er zitten, het geheel niet alleen kritischer en cynischer benaderen, maar ook over het algemeen in grotere dramatische lijnen denken. Amerikanen hebben van die molecuulideeën: iemand glijdt uit over een bananeschil, krabbelt weer overeind, en ... uiteindelijk verzandt het in niks. De Europeaanse werkwijze is dat we een duidelijk beeld hebben van het verloop van een verhaal: we beginnen zus en we eindigen met iemand die in het ziekenhuis belandt en twaalf jaar moet revalideren. Vervolgens gaan we nadenken over hoe we dat personage in het ziekenhuis terecht kunnen laten komen? En dat zou bij voorbeeld het uitglijden over een bananeschil kunnen zijn. Daarbij houden wij steeds die grote lijn in ons achterhoofd.'

Het viel Plijnaar verder op dat Amerikaanse tekenaars vaak zeer talentvol zijn. 'Kijk, ik vind van mezelf dat ik een storyboard-artist ben die aardig mee kan als tekenaar. Maar ik ben bij Warner tekentalenten tegengekomen, waarvan ik dacht 'I'm gonna go home and shoot myself'. Dan gaat het om mensen die bij het publiek totaal onbekend zijn, maar die een enorm hoog niveau hebben. Zij hebben meestal een opleiding gevolgd aan een van die gedegen Amerikaanse animatie-academies, waar de nadruk op de techniek ligt. Hier in Nederland heb je het *NIAF*, waar studenten alleen leren hoe ze het in elkaar proppen van een stuk papier kunnen animeren. De echte tekentalenten lopen er gillend weg door de quasi-artistieke benadering.'

'De entourage is in L.A. natuurlijk ook anders dan in Europa. Alles wordt grootser aangepakt en je komt diverse Hollywood-celebrity's tegen. Ook binnen de animatiewereld natuurlijk. Ik heb een keer met **Marc Davis** gesproken, en op de derde dag van mijn verblijf ontmoette ik **Chuck Jones**; stond er ineens een oude man voor me die raspte 'eeeh, please to meet you, where you from? From Holland? Ooh, yeah, give my regards to **Börge Ring**.' Eén keer ging ik met Daan lunchen bij Disney, en hij stelde me voor, terwijl we in de rij stonden, aan **Vance Gerry**, één van de storyboard-mensen van het eerste uur bij Disney. Een legende, en ik zei dan ook: 'It's great to meet a living legend, Mr. Gerry'. 'Ooh', murmelde hij, 'the only legendary thing about me is that I'm still alive, hahaha'.'

Feature animation

Feature animation is in, in de Verenigde Staten. Iedereen wil een graantje meepikken van het succes van Disney. 'Niet alleen Warner', zegt Plijnaar, 'ook de studio's van Dreamworks, Don Bluth, Turner, Fox, Colombia ... er zijn vijfentwintig feature-films in de maak op dit moment. Alleen tot nu toe is geen enkele maatschappij erin geslaagd om te doen wat Disney doet: een goed vertelde, succesvolle film maken. Omdat animatie momenteel in een hausse zit, is er in de V.S. een tekort aan animatiemedewerkers. Studio's moeten daarom over de grens kijken, op zoek naar talent. Daarom werken er veel buitenlanders bij Warner: Zuid-Amerikanen, een Griek, een Vietnamees, een Duitser, een paar Fransen, een Pool, een Rus, er zit van alles, en twee Hollanders dus (behalve Wilbert is ook Comic House-medewerker **Piet Kroon** door Warner gecontracteerd. RS). Maar behalve een noodzaak is het ook een bewuste politiek van kruisbestuiving. **Michael Laney**, directeur feature animation bij Warner, wil van de studio een global village maken. Amerikanen zijn technisch zeer goed onderlegd, maar hebben de neiging om dingen voor zichzelf te maken. Niet-Amerikanen denken wereldser, minder parochiaal. Uit zo'n combinatie kunnen mooie dingen groeien, is de gedachte.'

The Quest

Na mijn proefperiode ben ik nu met Warner Brothers in onderhandeling over een contract van twee jaar, met een optie voor nog een jaar. Het handelt om een freelance overeenkomst, waarbij ik een half jaar tot acht maanden per jaar voor Warner werk. Dat doe ik in Los Angeles en vanuit Amsterdam. Op dit moment werk ik mee aan de eerste feature die Warner wil uitbrengen, dat is

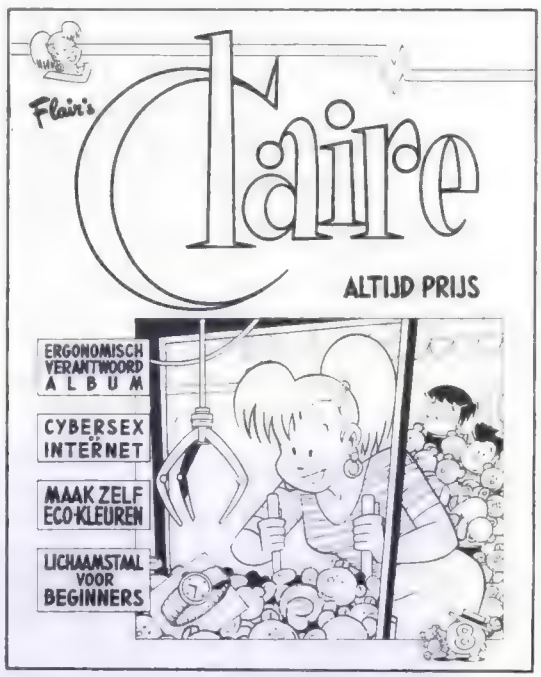

Cover van het nieuwe album van *Claire*, met toepasselijke titel van Hanco Kolk.

buitengewoon spannend. De film heeft als werktitel **The Quest** (of **Princess Knight**), een Arthuriaans verhaal over een zoektocht naar de graal. Ik krijg een eigen sequentie ('sequence') toebedeeld, een aantal opeenvolgende scènes uit de film, die ik moet uitwerken. Bij voorbeeld, ik noem maar wat, iemand die verdrinkt: dan verzin ik tien verschillende manieren waarop dit kan plaatsvinden. De uitgeschetste voorstellen overleg ik daarna aan de eindregie. Die bepaalt of ze één van mijn voorstellen zal gebruiken. Uit alle bouwstenen die storyboard-artists hebben bedacht, stelt de eindregie ten slotte de film samen.'

'Mensen denken', merkt Plijnaar, 'dat ik voorgoed naar de States vertrek, zo van: 'wow, die Wilbert gaat naar HOLLYWOOD, geld verdienen. Warner is inderdaad een nieuwe, spraakmakende klant, maar niet mijn enige. Ik heb nog steeds andere opdrachtgevers, en ik blijf via fax en Internet voor Comic House werken. Ik heb geen zin in een Börge Ring-effect. Die vertelde mij een keer dat sinds hij een Oscar had gewonnen, iedereen dacht dat hij te duur zou zijn. Hij heeft jarenlang zonder werk gezeten, en dat wil ik zien te voorkomen.'

Uitgeverij Big Balloon zoekt een nieuwe tekenaar voor haar paradepaardje Storm. **Niet omdat Don Lawrence ermee stopt, maar om een (financieel interessante) nevenreeks op te starten. De plannen voor deze spin-off spelen al enkele jaren en leken onlangs te zijn geslaagd: Dick Matena meldde zich aan. Desgevraagd deelde hij echter mee zich terug te trekken. Big Balloon onderhandelt nu met tekenaars uit Engeland, Spanje en het voormalige Joegoslavië.**

Storm krijgt spin-off, maar zonder Dick Matena

door
JEROEN MIRCK

De fans van *Storm* bijten hun vingernagels stuk bij de gedachte dat hun lievelingstekenaar (voor alle duidelijkheid: we hebben het over **Don Lawrence**) er zo'n traag tekentempo op na houdt. Het valt Lawrence uiteraard niet kwalijk te nemen, want de Brit is inmiddels de pensioengerechtigde leeftijd gepasseerd. Maar de consequentie is en blijft dat de *Storm*-reeks slechts één album per twee jaar voortbrengt. Gezien de uitmuntende verkoopcijfers van de serie weerklinkt het tandengeknars nog veel luider op de burelen van uitgever Big Balloon. Als het aan haar lag, bracht zij vermoedelijk ieder half jaar een boek uit van haar paradepaardje.

NEE, HUATL, ECHT NIET ZOWEL ROODHAAR ALS IK ZIJN NOG NIET AAN 'N RUSTIG LEVEN TOE... ER IS ALTIJD 'N NIEUWE WERELD, OVER DE HORIZON
EN ZO, NA ENKELE DAGEN, LATEN EN ROODHAAR HUN VRIENDEN AC EN GAAN OP WEG NAAR EEN ON TOEKOMST... OP EEN ONBEKENDE ANDERDE AARDE...
EINDE VAN DEZE EPISODE

Een jaar geleden maakte Don Lawrence in Stripschrift duidelijk dat hij zijn heil niet zocht in een assistent. 'Big Balloon is wel op zoek naar een andere tekenaar. Ze willen naast mijn albums nog een tweede serie *Storm*-verhalen beginnen.' De reden? 'Storm levert ze veel geld op en ze willen blijkbaar wat meer verdienen.' Het is het geijkte verhaal van de uitgemolken succesformule: een reeks verkoopt zo goed dat men spin-offs gaat produceren. Een stripmaker van het kaliber Lawrence die deze handelswijze tot kunst heeft verheven, is **Jean Giraud**. Van zijn geesteskind *Blueberry* schrijft hij tegenwoordig twee nevenreeksen. Daarnaast produceert hij spin-offs van zijn sf-krakers *John Difool* en *Majoor Fataal*.

Dick Matena

Onlangs werd duidelijk dat **Dick Matena** door Big Balloon is benaderd om de serie *Storm* over te nemen. In tegenstelling tot Lawrence is Matena niet iemand die bekend staat als een traag tekenaar. Zijn recente

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD

GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod stripposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

reeks *Flynn*, die jaarlijks garant staat voor twee albums, is daarvan het beste bewijs. Matena heeft enkele proefpagina's gemaakt voor Big Balloon, die ze op haar beurt heeft voorgelegd aan Lawrence en scenarist **Martin Lodewijk**.

'Die proefpagina's zien er heel mooi uit', meent Lodewijk. Als scenarist is hij degene die met de tweede tekenaar van *Storm* in zee dient te gaan. 'Het gaat om de niet vastgelegde avonturen van Storm en Roodhaar tussen album negen en tien. De werktitel voor deze nevenreeks is *Verhalen uit de tussentijd*.' Die 'tussentijd' is de periode uit het leven van Storm voordat hij in Pandarve verzeild raakt (zoals dat is vastgelegd in *De piraten van Pandarve*). De eerste negen delen uit de reeks, dus tot en met *De sluimerende dood*, spelen in een verder verleden.

'De uitgever en ik waren het erover eens dat Don langzaam tekent', licht Lodewijk de plannen voor de spin-off toe. 'Hij is beduidend minder snel dan jaren geleden. Dat is zonde, want er dient nog een groot aantal verhalen verteld te worden.' Over de exacte inhoud van die verhalen doet Lodewijk geen uitspraken. Hij vindt ook dat dat afhankelijk is van de mogelijkheden van de tekenaar in kwestie. 'Eerst moet je ontdekken wat er gebeurt. Iedere tekenaar heeft nu eenmaal zijn krachten en zwakheden. Vervolgens pas je je aan. Ik wil wel degelijk iets anders maken: een andere Storm in een andere omgeving. Het is geen Pandarve! De reeksen moeten niet met elkaar concurreren. Zo gebruik ik geen ideeën die ik oorspronkelijk voor Don had bedoeld.'

Business

Ook Lawrence heeft de proefpagina's van Matena gezien. Over de kwaliteit van het materiaal is hij te spreken. Het feit dat er een andere tekenaar met zijn personage aan de slag gaat, spreekt hem duidelijk minder aan. Hij formuleert het niettemin zorgvuldig: 'Dit hele gebeuren raakt me niet zo. Het is *business* en ik houd er natuurlijk een percentage aan over. Het is waar dat ik steeds trager word. Tegenwoordig heb ik twee jaar nodig voor een boek. **Cees de Groot** van Big Balloon is bij me langsgekomen met het werk van Dick. Het is een andere stijl dan de mijne, maar ik herken het wel.'

Diep in zijn hart had Lawrence het allemaal liever andere gezien. 'Het is mijn kindje. Ik geef er de voorkeur aan dat er geen tweede tekenaar komt, maar als dat dan toch gebeurt, is Dick een goede keuze.' In tegenstelling tot Lawrence betekenen de huidige ontwikkelingen voor Martin Lodewijk een boeiende aanvulling in de werkzaamheden. De scenarist zou dan ook graag met Matena in zee gaan.

De praktijk lijkt echter anders uit te pakken. Middels een fax laat Dick Matena weten dat hij van gedachten is veranderd en niet wenst te gaan werken aan de spin-off van *Storm*. 'Er is wel degelijk sprake van geweest. Ik heb er, net als andere tekenaars over heel Europa, aan gewerkt en mijn werk gooide hoge ogen, maar uiteindelijk heb ik besloten ervan af te zien.' Ter geruststelling voegt hij hieraan toe: 'Geen nood, ze zijn ook nog met een Engelsman bezig die heel fraai werk geleverd heeft, dus die zal het uiteindelijk wel worden.'

Teruggetrokken

Cees de Groot van Big Balloon wil de beslissing van Matena wel bevestigen. 'Dick is in het geding geweest, maar heeft zich teruggetrokken. We zijn in onderhandeling met een Engelsman, een studio in Spanje en iemand in Joegoslavië. Ook Dick is een kandidaat. We zitten in zo'n pril stadium dat we geen tekenaar willen passeren.'

Een pril stadium of niet, feit is dat Big Balloon al twee jaar met de voorbereidingen voor de nevenreeks van *Storm* bezig is. De Groot vindt deze periode zeer zeker niet te lang. 'Een goede spin-off-reeks kost tijd. Zoiets moet in alle rust ontwikkeld worden.' Zoals Martin Lodewijk al duidelijk maakte, gaat het 'om een duidelijke afsplitsing van de huidige verhalen', aldus De Groot. Om vantevoren een duidelijk beeld te hebben, vroeg hij de *Storm*-scenarist om een opzet voor het eerste verhaal van de nevenreeks. Dit synopsis is inmiddels door Big Balloon goedgekeurd. De volgende, huidige fase betreft het vinden van een passende tekenaar. De Groot kan hier nog geen sluitende uitspraken over naar buiten brengen. 'Don moet toestemming geven. Er zijn reeds proeven gemaakt, maar we zitten nog niet op het goede spoor. Dit proces verloopt met vallen en opstaan. We zitten op het moment in het stadium dat we er nog niet uit zijn.'

Valt de spin-off van Storm in Engelse, Spaanse of voormalig-Joegoslavische handen? Of zal Dick Matena zich er toch op storten? De speurtocht naar de juiste spin-off-tekenaar is nog niet voorbij. Voorlopig kunnen we ons beter focussen op de nieuwe *Storm* van Don Lawrence: *De Genesis-formule*. De tekenaar zelf heeft ooit gesuggereerd dat het misschien wel zijn laatste album zou zijn. Als dat werkelijk het geval blijkt te zijn, wordt de vraag naar een opvolger wel heel urgent.

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP
Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

STRIPWINKEL SJORS
Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

Te koop tegen aannemelijk bod:
jaargangen Pep (vanaf het begin) 1962 t/m 65, 1970 t/m 75,
Eppo 1976 t/m 81 en Kuifje 1971, 72 en 73 (ingebonden).
Bel 0313-422946 of schrijf
J.P. v.d. Zee,
Bernhaldelaan 14, 6955 BR Ellecom.

FOTO ROB VAN DER NOL

Het had niet veel gescheeld of het zou aan de aandacht van stripminnend Nederland zijn ontsnapt dat de strip *Noortje* dit jaar twintig jaar bestaat. In die twintig jaar schreef Patty Klein **en tekende** Jan Steeman **al meer dan 950 afleveringen van deze strip. Andere jubilea worden met grote feesten en jubileumuitgaven gevierd (zo worden *Jan, Jans en de kinderen* dit jaar 25, iets waar u niet omheen kunt, ook al zou u het willen), maar Noortje viert haar feestje in stilte.**

'Waarom?', zult u zich afvragen. Wel, Noortje is een MEIDENSTRIP. En daar zit de wonde plek. Meidenstrips staan wat de stripwereld betreft aan de zelfkant. Zelfs in *Stripschrift*. Er was dan ook een nominatie voor de Stripschapprijs 'Album van het jaar 1995' in de categorie 'Oorspronkelijk Nederlands' voor nodig, om de aandacht op Jan Steeman te richten.

Noortje **is genomineerd voor een Stripschap-jaarprijs. Ziet u dat als een erkenning voor de meidenstrip?**

Jan Steeman: Ja, ik denk het wel. Ik heb het juryrapport gelezen en daar blijkt wel uit dat zij het in ieder geval als zodanig zien. De meidenstrip heeft tot nu toe in een soort verdomhoekje gezeten, en daar brengt die nominatie een heel klein beetje verandering in.

Als er een meidenstrip is, dan moet er ook zoiets als een 'knullenstrip' bestaan ...

De stripwereld is hoofdzakelijk een jongenswereld, meisjes zijn met totaal andere dingen bezig. Inhoudelijk gezien is er ook een enorm verschil. Jongensstrips gaan over helden en boeven en verloren schatten, compleet met achtervolgingen, gevechten en allerhande technische snufjes. Meidenstrips gaan over gevoelens. Bij voorbeeld, over een meisje dat balletdanseres wil worden, maar een ongeneeslijke ziekte heeft of verliefd wordt op een jongen die ze niet kan krijgen. Er moet veel bij worden gejankt. In een meidenstrip moet je ook veel close-ups gebruiken.

In een meidenstrip gebruik je veel close-ups.

Maar in Noortje **vind je dat niet terug.**

Noortje is ook niet echt een meidenstrip van het soort waarover ik het net had. Noortje is een strip die over een meisje gaat waar al die lezeressen van *Tina* zich mee kunnen identificeren. Herkenbare, alledaagse situaties: een meisje met een vriendin, een lastig broertje, ouders waarmee ze in de clinch ligt, kortom, het leven van alledag en dan toegespitst op een grappige situatie met Noortje. Daar kunnen die meiden zich heerlijk mee identificeren. Elk Tina-meisje vindt zichzelf een Noortje, denk ik.

Hoe komt zo'n aflevering tot stand? Waar komt een idee vandaan?

Ik vraag mij dat voortdurend af. Dat is iets wat **Patty Klein** doet. Die zit dan achter d'r typemachine en verzint weer een grap. Als je het precies wilt weten, zou je het haar moeten vragen.

Hoe houdt u contact met uw publiek? U tekent Noortje **nu twintig jaar en in al die jaren is er het nodige veranderd in bij voorbeeld mode en haardracht.**

Toen mijn jongens nog op school zaten vroeg ik wel eens aan ze: 'Jongens, wat hebben meiden tegenwoordig aan?'. Op die manier kwam ik er dan achter dat het in was om oversized overhemden van een

Jan Steeman
en twintig jaar Noortje

door
ROB VAN DER NOL

oudere broer te dragen. Maar mijn jongens zijn van school af, en het bijblijven is nu een van de moeilijkste dingen van de *Noortje*-strip. Niet de technische kant van het tekenen, dat kan ik onderhand wel, maar het 'hoe moet het eruit zien'. Ik ben zelf absoluut niet modebewust en krijg dan ook regelmatig op m'n donder van mijn vrouw en kinderen. Die roepen dat iets op die manier absoluut niet meer kan, dat dat al jaren uit de mode is. Ik moet voortdurend in de bladen kijken wat 'in' is. Eén van mijn grootste inspiratiebronnen is de Wehkampgids, alhoewel die dan volgens kenners een beetje truttig is. Toch ben ik iedere keer weer blij als ik weet wat ik Noortje moet aantrekken. D'r vader en moeder zijn niet zo'n probleem, daar kom ik wel uit. Het ergste dat Patty me dan ook aan kan doen is een grap maken die zich in de klas afspeelt. Dan moet ik voor al die meiden een outfit zien te vinden.

Maar kunt u Noortje dan niet een vaste garderobe geven en haar een bepaalde outfit meerdere keren laten dragen?
Dat deed ik in het begin wel eens: dan liet ik Noortje in twee afleveringen hetzelfde dragen. Vervolgens kwamen er brieven bij de redactie binnen met opmerkingen daarover. Bij *Sjors en Sjimmie* was het makkelijker: die hadden één outfit en die hebben ze nu nog steeds.

Komen er veel reacties op Noortje?
Jazeker, in populariteitspolls eindigt ze altijd heel hoog, en er komen regelmatig brieven over haar binnen bij de redactie. Meiden zijn ontzettend kritisch. Niet alleen over hoe Noortje gekleed gaat, maar ook over de inhoud. Patty gebruikt een bepaalde grap wel eens twee keer, maar dan met een net iets andere afloop. Dan is er altijd wel een meisje dat dat doorheeft en er een brief over schrijft. Overigens is er ook eens een brief gekomen van iemand bij Wehkamp, die had gezien dat ik hun exclusieve ontwerpen gebruikte. Die was gebelgd. De redactie heeft hem toen een brief teruggeschreven dat hij daar niet zo kwaad over moest doen, maar dat hij juist blij moest zijn met zoveel free publicity.

Ik krijg de indruk dat er momenteel een Noortje**-revival aan de gang is. Er zijn kort achter elkaar twee albums verschenen en het derde is aangekondigd. Bovendien wordt er, bij een abonnement op** Tina**, een Noortje-klok als welkomstgeschenk weggegeven.**

Ik denk niet dat je van een revival moet spreken, want dat duidt erop dat de strip een tijdje 'dood' is geweest. Mijn indruk is dat *Noortje* altijd al één van de populairste *Tina*-strips is geweest. Maar ik ben het wel met je eens dat er ineens meer met Noortje wordt gedaan dan voorheen. Het vorige album vóór de twee albums, die onlangs zijn verschenen, was van zo'n acht jaar geleden.

Is daar een aanleiding voor?
Dat weet ik eerlijk gezegd niet. Dat is het uitgavebeleid van VNU.

Hoe is het om als man tussen louter vrouwen te werken? Niet alleen worden de scenario's door een vrouw geschreven, maar ook de gehele redactie van Tina **bestaat uit vrouwen. Zelfs het overgrote deel van het lezerspubliek is vrouwelijk.**
Zo'n vrouwenwereld is me helemaal niet vreemd. Ik ben opgegroeid tussen zes zussen, zonder broers. Misschien heeft dat er iets mee te maken. Ik heb er in ieder geval geen moeite mee.

Wanneer je naar Tina **kijkt van pak'em beet twintig of tien jaar geleden en** Tina **van nu, dan is de toon van het blad veranderd. Het blad is nu veel opener. Brieven op de postpagina gaan voor een groot gedeelte over onderwerpen als 'wanneer krijg ik borsten?'. Laatst was er zelfs een maandverband met het blad meeverpakt. Toch vind ik dat soort zaken in** Noortje **niet terug.**
Nee, we zouden het misschien een keer moeten proberen, maar ik ben bang dat de redactie daar toch voor terugschrikt. Er verandert veel in de maatschappij, de laatste twintig jaar zelfs heel veel, maar ik denk niet dat een strip als Noortje voorop moet lopen. In een aflevering van Noortje kan niet datgene aan de orde komen waar het in de brievenrubriek over gaat. Ik kan me niet voorstellen dat Noortje de kamer inloopt en roept 'Mama, ik ben ongesteld geworden'.

Jullie stomen op naar de duizendste Noortje**. Een mijlpaal?**
Absoluut! Ik denk niet dat wij de tweeduizend halen. Aan de ene kant zegt het me niet zoveel. Ik kan me nauwelijks voorstellen dat we al bijna duizend afleveringen hebben gemaakt. Als ik terugkijk naar wat ik in al die jaren heb getekend, dan is daar met gemak een kamer mee te vullen. Ik heb echt van alles gedaan: van *Arad en Maya* tot *Roel Dijkstra* en van *Panda* tot *De Flintstones*. Je tekent maar door. Maar aan de andere kant, als ze een leuk feestje voor ons organiseren met een lekker etentje erbij, dan wil ik daar graag aan meewerken.

De stripjes van Maaike Hartjes

door
RIK SANDERS

FOTO RIK SANDERS

Een in eigen beheer uitgeven stripboek(je) dat wordt genomineerd door de Commissie voor de Stripschapprijzen 1995. Dat overkwam Maaike Hartjes met *Maaike's dagboekje*, dat een nominatie kreeg in de categorie 'Oorspronkelijk Nederlands' voor de prijs Album van het jaar 1995. Een opvallende toekenning die, samen met toebedeelde Jaarprijs voor Bijzondere Verdiensten 1995 aan *Zone 5300*, erkenning betekent voor een nieuwe, actieve groep jonge stripmakers.

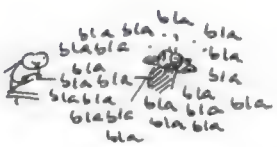

hier is 't rustig genoeg voor 't interview... alleen wat achtergrond muziek
bla bla bla bla bla
zo, hier is m'n interview met maaike Hartjes! Tik maar uit!
wauw! swingend interview!
die maaike kan zingen zeg!
SCHRR!

Maaike's dagboekje is een bundeling van lichtvoetige kanttekeningen bij voorvallen die Maaike Hartjes meemaakt in het dagelijks leven. Stripjes of grapjes noemt Maaike ze zelf. En zo zien ze er ook uit. Hartjes hanteert een eenvoudige poppetjesstijl die charmant rommelig aandoet. De humor werkt door de persoonlijke toonzetting aanstekelijk. Maaike maakt haar autobiografische krabbels voor diverse striptijdschriften, en de eerste bundeling daarvan is nu dus genomineerd.

Dagboek

'Jemig', roept Maaike Hartjes uit, als ik aan haar vraag om aan de Stripschriftlezers uit te leggen wie ze eigenlijk is, '...een spook uit de achttiende eeuw... nee (lacht), een Amsterdamse, 23 jaar, tweedejaars Illustratie aan de Kunstacademie in Utrecht, de baas van *Studio De Zwarte Handel* en striptekenaar voor zo'n tiental striptijdschriften, zoals *Zone 5300*, *Razzafrazz*, *Iris*, *Incognito*, en kleinere bladen als *De Stripper* en *Florijn*. En, oh ja, ik teken ook nog voor *ZozoLala*.'

Hartjes heeft dus al meerdere bijdragen voor een hele rits stripbladen op haar palmares staan. De grondslag hiervoor werd gelegd tijdens de Sjors & Sjimmie Stripbladdag van drie jaar geleden, waar Maaike aan een striptekenwedstrijd meedeed. '**Peter de Wit** had een scenario getekend met tekstballonnen, en daar moest je zelf poppetjes bijtekenen en een eindgrap verzinnen. Mijn grap ging over monsters. Ik won de ochtendronde van die wedstrijd en mijn strip werd in *Sjors & Sjimmie Stripblad* gepubliceerd. **Jeroen Steehouwer** zat toen in de jury, en ik besloot om wat werk van mij naar hem op te sturen. Tijdens de Stripdagen Haarlem in 1992 zag ik Jeroen toevallig weer zitten; ik stapte op hem af en hij vroeg meteen of ik iets voor de tweede *Razzafrazz* wilde tekenen. En dat werd het allereerste *Maaike's dagboekje*.'

Maaike kwam daarna vrij snel in contact met andere redacties van stripbladen. 'Vooral op stripbeurzen ontmoette ik veel mensen die zelf strips of stripbladen uitbrachten. Meestal werd dan aan mij gevraagd of ik iets voor hen wilde tekenen. Ik heb nooit hoeven leuren met mijn strips.'

Maaike's dagboekafleveringen sloegen aan, vooral na publikatie in *Iris* en *Zone 5300*, bladen die - in tegenstelling tot *Razzafrazz* - frequent verschijnen. 'De tijdschriften, waarvoor ik teken, willen eigenlijk het liefst *Maaike's dagboekje*, of iets vergelijkbaars', vertelt Hartjes. 'Lezers vinden de grapjes leuk, heel schattig allemaal, van die kleine poppetjes. Waarom? Ik weet het zelf niet, ik maak gewoon maar grapjes, in een hoog tempo. Tot voor kort tekende ik direct elk grap die ik bedacht; nu ben ik selectiever geworden. Flauwe grappen probeer ik dan leuker te maken, of ik gooi ze er uit. Toen ik met mijn Dagboekje begon waren er tijden dat ik er dagelijks gemiddeld tien bedacht. En dat hield ik dan een paar weken vol. Nu is dat minder geworden. Al raak ik nog steeds snel geïnspireerd door gebeurtenissen uit mijn omgeving. Ik heb nu alweer drie grapjes over dit interview bedacht. Dat ik voor onze afspraak stond te wachten bij het trefpunt op Utrecht CS, en wat daar allemaal

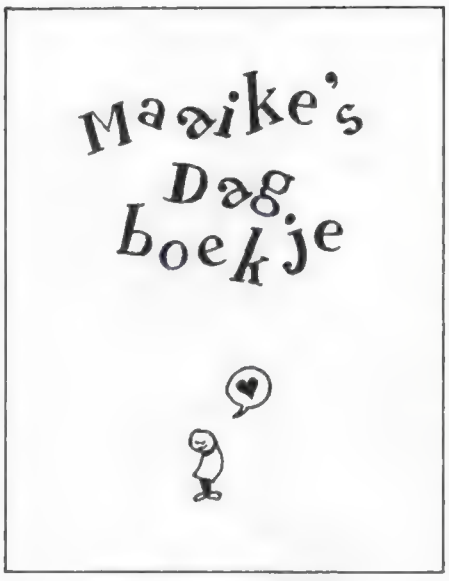

mis mee kan gaan. Zulke invallen noteer ik dan, om ze later wellicht uit te werken. Ik heb boeken vol liggen, met iets van 2000 stripjes. Misschien dat ik die ooit eens herteken.'

Nominatie

De nominatie voor *Maaike's dagboekje* heeft haar verrast. 'Ze belden me op en ik dacht iets van 'hahahahaha, wat maf, wat absurd'. Ik verwacht nominaties voor echte albums, in een oplage van een paar duizend, en niet voor kleine, in elkaar geprutste dingetjes in een oplage van 200. De penning zal dan ook naar *Vis aan de wand*, van **Guido van Driel** gaan, denk ik. Als ik hem krijg, ga ik nog harder lachen.' De eerste druk van het ambachtelijk in elkaar gezette boekwerkje is al uit 1993. Hartjes heeft het eerst aan familie en studiegenoten verkocht en ging er later mee op de beurzen staan. 'Pas door de verschijning van *Zone 5300*', meent Maaike, 'heeft mijn dagboekje echt bekendheid gekregen. De jury kent mijn dagboek-afleveringen volgens mij alleen sinds *Zone 5300*, en heeft mijn uitgave blijkbaar daarom beschouwd als een album uit 1995. Je hoort mij overigens niet klagen, hoor, dat *Maaike's dagboekje* te oud zou zijn voor een nominatie.'

'Iedereen is aan het zeuren over een tweede deel van *Maaike's dagboekje*', merkt Hartjes vervolgens op. 'Ik wil het graag doen, maar ik moet er tijd voor zien te vinden. Alleen zelf in elkaar zetten, daar begin ik liever niet meer aan. Dat zou ik aan een uitgever willen overlaten. Die zou het dan ook over stripwinkels kunnen verspreiden. Sherpa had plannen om het Dagboekje uit te geven, maar heeft het afgeblazen, geen geld. Ik zet nu de boekjes met de hand in elkaar, daar moet ik een week voor uittrekken, ook al is het een kleine oplage. Ik moet nog een extra oplage maken voor De Stripdagen, iedereen vraagt ernaar, zelfs bij de jury hadden ze te weinig exemplaren.'

Of er een samenhang is tussen de prijs voor

De reacties op
mijn nominatie.....
WAT?! er "signaal" is NIET genomineerd?!
waar slaat dit op?!
oh... leuk voor je.....
WAT?! dat kan toch niet waar zijn?! dat kleine rotboekje?!?!
en wie zijn de 999 andere genomineerden?
oh... 't stripschap belde je... tja... dan zal 't wel geen 1 april grap zijn....
WAHAHA!

Zone 5300 en haar genomineerde album durft Hartjes niet te zeggen. Wel merkt ze een groeiende aandacht voor jongere striptekenaars in de media en in de prijzen die worden toegekend. 'Een echte verklaring heb ik daar niet voor. Kennelijk is er een nieuwe generatie opgestaan. Het is vooral de alternatieve hoek die een bloeitijd doormaakt. Het zijn zeker geen amateurtekenaars, ze maken werk van professionele kwaliteit. Alleen werken ze meestal niet voor de betaalde stripbladen, zoals *Sjosji*, *Donald Duck*, *Suske en Wiske Weekblad* en *Taptoe*. Er is onderling ook veel contact. De stripwereld vind ik niet zo gesloten als wel eens wordt gedacht. Via via leer ik steeds meer mensen kennen. Het is wel een jongenswereld, maar ik vind dat wel leuk (lacht). Ik heb er heel veel vrienden zitten.'

Andersoortig Maaike-stripje.

Zwarte Handel

Samen met **Floris Oudshoorn** richtte Hartjes in Amsterdam *Studio De Zwarte Handel* op. Inmiddels werken er acht tekenaars op de studio, meestal één dag per week. Maaike: 'Er zitten hele verschillende mensen op de studio, die allemaal hun eigen werkzaamheden hebben. Zo tekent Floris voor een buurtkrantje, werkt **Peter Koch** voor *Sum* en het *U-blad* en gaat **Ben Westervoorde** op scenario van **Hanco Kolk** een strip voor *Taptoe* maken. Ikzelf maak flora en fauna-illustraties voor een opdrachtgever die lesmateriaal levert. Daarnaast gebruik ik de studio als werkplek voor mijn andere activiteiten. Behalve *Maaike's dagboekje* ben ik bij voorbeeld bezig met experimentele strips. Maar die zijn niet bedoeld voor publikatie, die maak ik meer voor mezelf. Sommigen op de studio kunnen van hun werk leven, anderen hebben een andere baan, een uitkering of zijn nog met hun studie bezig. *De Zwarte Handel* draaiende houden, dat is in ieder geval mijn streven voor de komende jaren. Daarnaast wil ik illustrator worden. Het liefst word ik striptekenaar,

Educatieve illustratie.

maar ik weet niet of ik er ooit mijn brood mee kan verdienen. Als illustrator is dat eenvoudiger, en dan kan ik er nog altijd strips naast tekenen.'

Kunst

Maaike is dit jaar overgestapt naar de Kunstacademie in Utrecht, de illustratierichting. Daarvoor heeft ze drie jaar op de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten gezeten, de Lerarenopleiding Tekenen en Schilderen. 'In het derde jaar begon ik met het tekenen van strips, maar dat vonden ze niks. Onder meer daarom heb ik die opleiding beëindigd. Ik ben Illustratie gaan doen, omdat de Academie in Utrecht veel vriendelijker tegenover strips staat. De leraren op de Amsterdamse Hogeschool willen een bepaald soort kunstenaar van je maken. Ze hebben een heel erg duidelijk beeld van wat kunst is. Ik was kleine boekjes aan het maken, stripjes, kleine dingetjes en zo, en dat waardeerden ze niet. Voor mijn beoordeling had ik een strip getekend, en het eerste wat ze zeiden toen ze het lokaal binnenkwamen was 'óóh, dat ga ik niet allemaal lezen'. Terwijl het daar juist om ging! Omdat ze daar zo tegen strips zijn, en omdat in het algemeen kunst op zo'n hoog voetstuk wordt geplaatst, heb ik een tijd tegen kunst aangeschopt. Ik vond het een elite-gedoe: alles wat anders is dan de gangbare kunstnorm, wordt minder geacht. Maar ach, striptekenaars die het nu allemaal gemaakt hebben, zijn vaak van de kunstacademie getrapt.'

'Als kunstenaar werk ik te toegepast voor autonoom, en te autonoom voor toegepast', vervolgt Hartjes. 'Daar moet ik nog uit zien te komen. Als ik een tekening maak dan vraag ik me altijd af wat ik er mee kan doen. In een strip gebruiken, bij voorbeeld. Het gaat bij mij haast nooit om de tekening zelf. Ik zie het nut er niet van in om schilderijen te maken. Dat hangt maar aan de muur en er gebeurt niets mee. Ik maak liever een boekje, waar ik honderd exemplaren van kan maken en kan verkopen. Ik heb niets tegen mensen die schilderijen maken, maar zelf haal ik er toch te weinig uit om me erop te storten. Ik wil er meer mee kunnen doen.'

'Het is moeilijk om mijn opleiding en het maken van strips te combineren. Ik heb het behoorlijk druk, al die stripbladen en illustraties en strips, èn de studio die ik moet regelen. Maar ik heb gelukkig niet zoveel uren les, Ik hoop dat alles te combineren valt. Dan maar hard werken.'

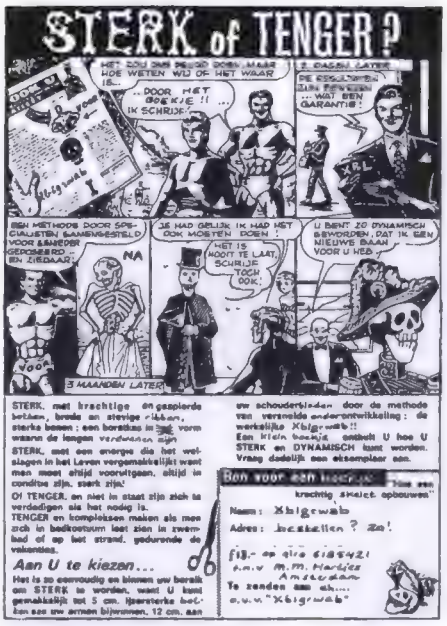

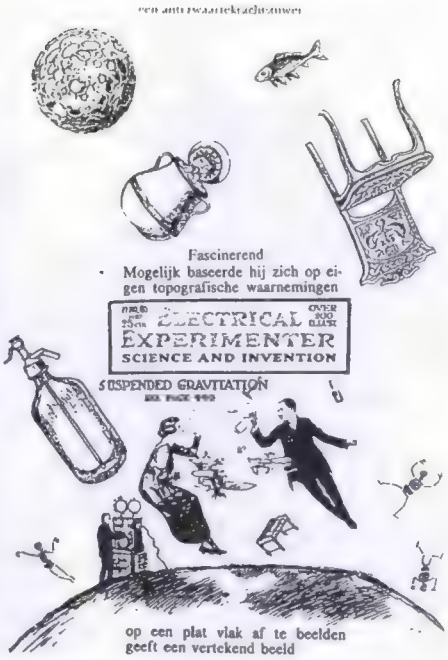
Fascinerend
Mogelijk baseerde hij zich op eigen topografische waarnemingen
ELECTRICAL EXPERIMENTER
SCIENCE AND INVENTION
SUSPENDED GRAVITATION
op een plat vlak af te beelden geeft een vertekend beeld

Collages uit *Xblgrwab*, boekje met experimentele strips, collages enzovoort.

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

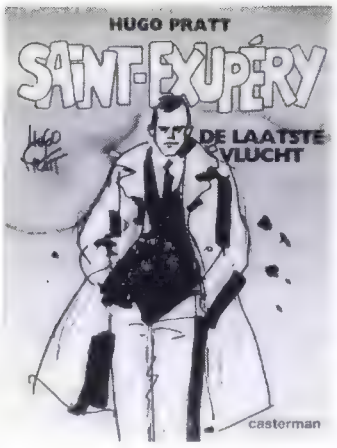

Saint-Exupéry. De laatste vlucht

Pratt
Casterman 1995
ISBN 90-303-8470-0
Prijs ƒ39,90 / Bfr.745
(80 pagina's, kleur, h.k.)

Korte tijd geleden stierf **Hugo Pratt**. Zijn boek *Saint-Exupéry. De laatste vlucht* heeft daardoor onverwachts een symbolische, navrante betekenis gekregen. Het verhaal is niet alleen de laatste strip die voor Pratts dood is verschenen, het gaat ook over de naderende dood. Hoewel in *De laatste vlucht* de legendarische figuur **Antoine de Saint-Exupéry** wordt opgetekend, ligt, door de symbolische manier waarop Pratt het stervensthema uitwerkt, een vergelijking voor de hand. Pratt zou ernstig ziek zijn geweest, en misschien was dit de reden waarom hij in dit verhaal koos om vanuit Saint-Exupéry's laatste stervensstonden terug te blikken op zijn leven.

Antoine de Saint-Exupéry (1900-1944) is één van de bekendste Franse helden uit de twintigste eeuw: postvlieger, literator, oorlogsvlieger. De Saint-Exupéry maakte de pioniersdagen van de luchtvaart mee. Hij vloog als postvlieger in Frankrijk, Noord-Afrika en Zuid-Amerika. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog maakte De Saint-Exupéry deel uit van de lange afstandsverkenning van de Franse luchtmacht. In juni 1940 werd hij in Algerije gedemobiliseerd, waarna hij naar de Verenigde Staten wist te vluchten. Daar brak hij in 1943 als schrijver door met *Le Petit Prince*, een sentimenteel en fantasierijk jongensboek. De oorlog bleef hem echter bezighouden; De Saint-Exupéry keerde terug naar Noord-Afrika, alwaar hij werd opgenomen in zijn heropgerichte oude regiment onder Amerikaans commando. Eigenlijk was Saint-Ex, zoals hij door zijn collega-piloten werd genoemd, te oud geworden voor de inmiddels veel sneller geworden vliegtuigen. Misschien dat dat hem ook parten heeft gespeeld bij zijn laatste vlucht. Op 31 juli 1944 koos Saint-Ex met zijn P-38 Lightning F5B het luchtruim voor een verkenningsvlucht van Sardinië naar het zuiden van Frankrijk. Hij kwam nooit meer weerom, en ook zijn vliegtuig is nooit teruggevonden.

Pratt heeft altijd een zwak gehad voor avonturiers uit de eerste helft van deze eeuw. Daarom is het ook geen onlogische keuze van hem geweest om het dramatische leven van De Saint-Exupéry in strip om te zetten. Zijn uitgangspunt is de laatste vlucht van Saint-Ex, die hij ook letterlijk uitwerkt als de definitieve reis naar de dood. We volgen de piloot-schrijver die, achter zijn stuurknuppel gezeten, op weg is naar de Middellandse Zee. Hij zakt weg in het rijk van zijn herinneringen: de woonplaats van zijn moeder, de avonturen als post-piloot, zijn grote liefde **Señora Consuelo Suncin De Sandova Gomez Carillo**, zijn schrijverscarrière, waarbij een ontmoeting in de lucht met De Kleine Prins onvermijdelijk is. Zijn leven flitst voorbij, en dit wordt alleen onderbroken door de verwoede pogingen van zijn basis om radiocontact met hem te leggen, en door twee Duitse piloten die hem achtervolgen. De Duitsers schieten Saint-Ex uiteindelijk neer, iets dat ook in de officiële biografie wordt aangenomen als meest aannemelijke doodsoorzaak. Op dat moment zinkt Saint-Exupéry weg in zijn laatste gedachten, en dat zijn berustende gedachten over de dood.

De laatste vlucht is Pratts geslaagde hommage aan Antoine de Saint-Exupéry en, in het licht van Pratts overlijden, een waardig afscheid van de stripwereld. Wel moet je als lezer, om het verhaal goed te kunnen volgen, enige voorkennis hebben van het leven van Saint-Ex. Daarom is in het boek een korte levensbeschrijving van hem opgenomen van de hand van **Frédéric d'Agay**, alsmede een ondoorgrondelijk voorwoord van **Umberto Eco**.

RS

***

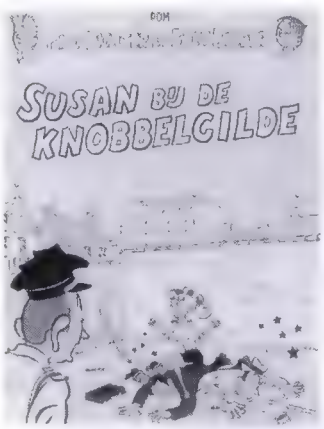

Piet Pienter en Bert Bibber 45: Susan bij de Knobbelgilde

Pom
Standaard 1995
ISBN 90-02-19600-8
Prijs ƒ6,50 / Bfr.120
(48 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Heel Vlaanderen (van boven de dertig) kent Piet Pienter en Bert Bibber. Nederland heeft nog nooit gehoord van deze tweederangs Robbedoes en Kwabbernoot. Houden zo.

Standaard Uitgeverij meent nu de draad weer te moeten oppakken en nieuwe delen te moeten uitbrengen van een reeks die op sterven na dood was. Even kort: Piet en Bert met de verhelderende familienamen hebben samen een Amerikaanse vriendin, Susan. Allemaal heel onschuldig. Het trio raakt betrokken bij dertien-in-een-dozijn-avonturen als spionage, smokkel, schattenjachten, ontvoeringen en achtervolgingen, maar ook 'spannende' dingen als parkeerbonnen uitschrijven, over de eigen voeten vallen of zich verslikken in een slokje koffie.

In dit nieuwe deel wint Susan de hoofdprijs in een wijkloterij: ze mag een weekje politieagente spelen (dat zullen ze graag horen bij de Antwerpse politie, dat ze iedere dag opnieuw een groot lot hebben gewonnen). Maar Susan heeft een slecht karakter – het is tenslotte een Amerikaanse – en neemt haar job ernstig. Dat schijnt niet zo te horen bij de politie ...

Op dergelijke platitudes drijft de hele reeks van auteur **Pom** (pseudoniem van **Jozef van Hove**). Een kwart eeuw geleden was dat leuk, want toen had je veel gelijkaardige reeksen met voorop *Nero* van **Marc Sleen**, maar ook *Kari Lente* (van **Bob Mau**) of *Dees Dubbel en César* (van **Rik**) en zelfs *Jommeke* (van **Jef Nijs**). Maar waar ik mij echt aan erger, is het taalgebruik: 'opgekuist' Antwerps dialect. Dit album is voor een Nederlander volstrekt onbegrijpelijk. Voor iedereen boven de grote rivieren wil ik even wat veralgemenen en tendentieus worden. Vergelijk Antwerpenaren gerust met inwoners van de Randstad: ze gebruiken allebei een taaltje met een zeer zwaar accent en vol eigenheden en fouten. Bovendien zien ze dat dan als norm. Van mij mogen ze, maar niet in strips die voor heel het Nederlands taalgebied bedoeld zijn. En dan is er nog de erg stroeve tekenstijl, de armoedige decors, de formule om poppegezichtjes te tekenen, het ontbreken van anatomisch inzicht, het negeren van 'camerawisselingen'.

Als onder deze recensie geen sterren staan, dan is dat niet uit onachtzaamheid. Gewoon de bedoeling.

AL

11 • 12 / 11 '95

VERZAMELAARS JAARBEURS

ZATERDAG 11 EN
ZONDAG 12 NOVEMBER 1995

BEIDE DAGEN VAN
10.00 TOT 17.00 UUR

EXPOSITIE WINNAARS
"VERZAMELAAR VAN HET JAAR"

UITREIKING "TROS PAKHUIS AWARD"

UW ENTREEBEWIJS GELDT OOK VOOR DE MEGA CD & PLATENBEURS. NU ALS UNIEK EVENEMENT TOEGEVOEGD

Entree ƒ 12,50 per persoon per dag.

ƒ 20,- per persoon voor beide dagen.

Inlichtingen:
Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs
Postbus 8500, 3503 RM Utrecht
Telefoon 030 2 955 560
Fax 030 2 940 379

JAARBEURS UTRECHT/HOLLAND

Sarah Spits 10: De blauwhelmen

Wasterlain
Dupuis 1995
ISBN 90-314-1766-1
Prijs ƒ 8,75 / Bfr.160
(48 pagina's, kleur, s.k.)

In haar nieuwe album rapt Sarah Spits zich naar Sarajevo. Nee, geen zetfout: met Sarah Spits aan het hoofd haast een groepje artiesten, onder wie niemand minder dan **Tina Turner**, zich wel degelijk rappend tussen de pantservoertuigen door naar de belegerde hoofdstad van Bosnië, om daar voor één avond de inslaande granaten met een popconcert te overstemmen. Yo man! Give peace a chance! Tekenaar **Marc Wasterlain** besluit het openingsverhaal van het album *De blauwhelmen* met de opmerking dat wellicht 'een beetje goede wil voldoende is om tot vrede te komen en het is bekend dat muziek harten vertedert.' Een moderne holocaust, bekeken door de beslagen bril van de jaren zestig. In de verhalen die volgen, overtreft hij het openingsverhaal in goed bedoelde wereldvreemdheid. Sarah Spits redt een Bosnisch meisje uit een concentratiekamp, dat door een handjevol daadkrachtige blauwhelmen met één enkele tank wordt ontzet. Daarna moet ze moet vluchten voor Bosnisch-Servische volkenmoordenaars, maar ze weet hun uit handen te blijven door op een geheim vliegveld een toevallig klaarstaande Mig te kapen en met het Bosnische meisje naar Italië te vliegen. De blauwhelmen, naar wie het album is genoemd (mede om commerciële redenen, vrees ik, want ook een geëngageerde tekenaar ziet graag brood op de plank), komen er nauwelijks aan te pas – misschien het enige realistische trekje in het boek. De VN-soldaten zijn bijna steeds vechtjassen met een gouden hart, bijfiguren in een spannend jongens- en meisjesboek dat de Bosnische oorlog terugbrengt tot een verhaaltje voor het slapengaan. Welterusten, Marc Wasterlain.

PvO

*

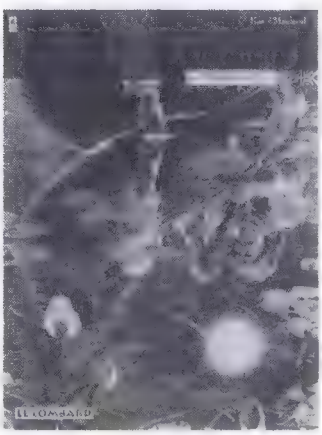

De voyageurs 1: Athabasca

Kas & Macleod
Lombard 1995
ISBN 90-5581-019-3
Prijs ƒ 9,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Het verhaal speelt zich af in West-Canada aan het begin van de negentiende eeuw. De 'voyageurs' zijn ruige kerels die als koeriers tal van goederen, in het bijzonder bontpelzen, vervoeren naar de hoofdkwartieren van de bontexporteurs. Dit transport gaat per kano over de woeste en ongerepte wateren van Canada.
Hoofdpersoon Brian Mcleod is een Schotse immigrant die met deze voyageurs in contact komt, nadat hij een van hen heeft geholpen een Indiaan te verdedigen. Dit loopt niet zo goed af en hij

komt bij bewustzijn in de kano van de zwijgzame Kerouac, met wie hij 'on the road', of liever 'on the water' reist naar het Athabascameer. Tijdens deze reis blijkt dat zowel Mcleod als Kerouac geen smetteloos verleden hebben. Dit bezorgt hen genoeg problemen om hun tocht tot een onvergetelijke te maken.
Dit eerste verhaal uit een nieuwe serie is bijzonder de moeite waard. De strip is getekend door **Kas**, die al eens afleveringen heeft getekend van de strip *Hans*. In *De voyageurs* laat hij zien dat hij heel wat in zijn mars heeft. Zijn stijl doet sterk denken aan die van **Rosinski** in diens goede jaren (*Brek Zarith*, *Land Qa*). Vooral zijn natuuropnamen zijn erg sfeervol en gedetailleerd. Wel moet mij van het hart dat ook hier blijkt dat in perspectief tekenen een uiterst precaire kunst is.
De voyageurs is een prima strip, zowel wat betreft de tekeningen als qua scenario. Alleen vraag ik mij af of de hoofdpersoon Mcleod is genoemd naar de scenarist, of dat deze een historisch persoon is, wiens memoires als basis dienen voor deze strip. Het album maakt dat niet duidelijk.

RvW

***

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

**** **grote klasse!**
*** **goed**
** **redelijk**
* **slecht**
o **abominabel**

Batman en de Geest

Warner Home Video 1995
Bestelnummer SCV13002
Prijs ƒ29,95 / Bfr.599
(± 89 minuten, 12 jaar)

Van alle tekenfilms die op dit moment wekelijks op de Nederlandse televisie verschijnen is er één het meest populair: *Batman, the animated series*. De tekenfilmserie is in Amerika zelfs zo populair dat die het daar tot bioscoopfilm heeft gebracht. De tweede film: *Batman en de Geest* (Mask of the Phantasm) is nu in Nederland op video te zien. Het is jammer dat deze film de Nederlandse bioscoop niet heeft gehaald, want het is een hele degelijke film. Avontuur, spanning, actie, een vleugje romantiek, alle ingrediënten die een film nodig heeft om onderhoudend te zijn zitten er in. Daarnaast wordt de film vlot verteld.
Het verhaal: in Gotham vermoordt een geest een aantal vooraanstaande criminelen. Batman spoort de geest op en rekent ermee af. Terloops draait hij zijn hand er niet voor om om korte metten met de Joker te maken. Meer problemen heeft hij met het terugzien van Andrea. Met deze vrouw was hij vroeger bijna getrouwd geweest. Als hij haar nu weerziet twijfelt Bruce Wayne. Doet hij er goed aan om voor de rest van zijn leven Batman te spelen? Misschien wordt het tijd voor meneer Wayne om te trouwen en een gezin te beginnen. De Batman-fans weten dat hij dat toch niet zal doen, maar het blijft tot het laatste moment spannend.
Deze twijfel is één van de karaktertrekken van Batman waardoor hij zich menselijker opstelt dan andere superhelden. Je kan je dan ook makkelijker met hem identificeren dan bij voorbeeld met Superman. Daarom spreken Batman-films mensen van alle leeftijden aan. Dit geldt ook voor de tekenfilms. De kwaliteit van de animatie is vergelijkbaar met de betere mangafilm. Net als bij *Akira* blijven de figuren wat houterig lopen, maar wordt aandacht geschonken aan elk detail. De scène waarin Bruce Wayne op het voorwiel van een rijdende motor stapt om de

berijder hiervan een klap voor zijn kop te verkopen, is zelfs regelrecht uit *Akira* gepikt. Maar beter goed gepikt, dan slecht verzonnen.

JV

***

Brieven

Geachte redactie,
Naar aanleiding van het interview met Joe Barbera in Stripschrift 282 kunnen we concluderen dat 'krasse knar' Joe Barbera zijn klassiekers (en die van anderen) slecht kent.
Zijn Tom & Jerry-cartoon 'Cat Concerto' (april 1947), waarin Tom Cat een klassiek pianoconcert ten gehore brengt, was zeker niet geïnspireerd op muziek van Richard Wagner maar op de tweede Hongaarse Rapsodie van Franz Liszt. Afgezien van dit kleine muzikale detail is de gelijkenis van 'Cat Concerto' met een Bugs Bunny-cartoon inderdaad treffend (ook op muziek van Franz Liszt), maar de titel van deze cartoon is 'Rhapsody Rabbit' (november 1946) en niet het door Barbera genoemde 'Bunny Concerto' (dat niet eens bestaat).
Barbera schrijft de overeenkomst tussen beide cartoons toe aan 'puur toeval'. Maar dat MGM de Academy Award van 1946 voor de neus van Fritz Freleng wegkaapte was zeker géén toeval. Filmmateriaal van 'Rhapsody Rabbit' werd door het laboratorium van Technicolor per vergissing afgeleverd bij de MGM studio's (Tex Avery was getuige). Hanna en Barbera zagen tot hun ontsteltenis dat Warner Brothers met de produktie van 'hun rapsody' al bijna klaar waren. 'Cat Concerto' werd, om de concurrentie voor te blijven, in aller ijl afgemaakt om nog mee te kunnen doen aan de Oscar-uitreikingen van dat jaar, met bekend resultaat.
Barbera vindt vervolgens de casting van Bugs Bunny samen met een muis merkwaardig. Maar de 'wisequaking, wascaly wabbit' achter een piano ('Franz Liszt? Never heard of him! Wrong number, Doc!') is duidelijk beter op z'n plaats dan de beheerste, zwijgzame huis-tuin-en keukenkat Tom in een 'tuxedo'.
Overigens zijn de in de inleiding genoemde 'legendarische jaren' van Joe bij Warner (?) wellicht stof voor een onthullend vervolgartikel: Joe Barbera heeft daar eenvoudigweg nooit gewerkt.
Bron: 'Fifty years and only one grey hare' van Joe Adamson uit 1990. Deze aanrader is in elke dumpzaak voor 'n prikkie te koop en is een goed naslagwerk voor journalisten die, zittend op de knie van opa Barbera, zijn verhaaltjes over vroeger voor zoete koek aannemen.

Pieter van Cleef, Leeuwarden

Naschrift Arnel Lefevere:
Leuk voor u dat u het boek 'Fifty years and only one grey hare' in de kast hebt staan, en het er blijkbaar ook af en toe uithaalt. Had ik misschien ook moeten doen toen ik naar Los Angeles vloog om te horen wat opa Barbera te vertellen had. Maar opa dreundé gewoon een perspraatje op. Interessant is anders. En bij iedere gerichte vraag keek hij verveeld, en diepte iets uit zijn herinneringen op. Blijkbaar heeft hij niet zo'n sterk geheugen. En omdat Barbera vooral een showman is, primeerde de vòrm van zijn gesprek boven de inhoud. En daar moest ik het dan maar mee doen. Uzelf blijkt echter voorbij te gaan aan het feit dat Stripschrift vooral een leesblad is en geen encyclopedie. Ik wilde gewoon weergeven wat een legendarische animator nu nog te vertellen heeft. Waarschijnlijk vond grote baas Turner dat Yogi Bear wat internationale coverage kon gebruiken en moest Barbera daarom een verhaal opdissen. Als dat verhaal niet klopt, dan zegt dat meer over Barbera dan over mij.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

Joe Pinelli

Eens per jaar brengt Editions PLG een nummer uit van het tijdschrift *Plein la Gueule Pour Pas Un Rond*, kortweg *PLG*. Daarnaast geven ze ook albums uit. Eén van de auteurs in het fonds is **Joe G. Pinelli**. Pinelli werd in 1960 geboren en werkt tegenwoordig als tekenleraar in Luik. Een gedeelte van zijn sterk autobiografisch getinte werk verscheen eerder bij Sherpa. Begin dit jaar gaf PLG *Beau Salopard* uit, Pinelli's eerste fictieve werk. Het verhaal speelt zich af in de toekomst, in een wereldstad die door de meest vreemde types bevolkt wordt. Een burgeroorlog is zojuist afgelopen en er heerst een repressief militair regiem. Het verhaal speelt met de stereotiepen van een politie-roman maar het bizarre decor en het onvoorspelbare gedrag van de hoofdpersonen geven het een andere dimensie.
Het boek kon verschijnen dankzij de 'association pour la promotion des jeunes auteurs de la bande dessinée'. Het album telt 124 pagina's en is gedrukt in een oplage van 666 genummerde exemplaren.
Info: 3 rue de la Vanne, 92120 Montrouge, Frankrijk.

TB

Kapitein Iglo

De kapitein van de televisiereclame, die met die gezellige ronde baard, is door **Erik Bindervoet**, **Robbert-Jan Henkes** en **Frans Bakker** tot universele metafoor van de mensheid en haar genadeloze evolutie gebombardeerd. De *Wijdlopige, brede en waarachtige beschrijving van de ongelukkige reizen van het schip de Visstick en haar gezagvoerder Kapitein Iglo* is, ondanks deze zware lading, licht. Het is doorspekt met woord- en zinspelingen en met de nodige humor. Lichtheid ontleent het boek ook zeker aan de bijdragen van **René Windig** en **Eddie de Jong**. Hun prenten, krabbeltjes en kladjes duiken te pas en te onpas op tussen de regels en bladzijden en hebben diezelfde vrijheid van expressie als die welke de tekst van het schrijversdrietal leuk houdt.
Kap'tein Iglo brengt zijn bemanning, voornamelijk bestaand uit jongetjes, aangevuld met onder andere de papegaai Dolly en de scheepskat Augustus (die af en toe grote uiterlijke gelijkenissen vertoont met soortgenoot Heinz), met harde hand bij dat niets is wat het lijkt te zijn.

Wijdlopige, brede en waarachtige beschrijving van de ongelukkige reizen van het schip de Visstick en haar gezagvoerder
Kapitein Iglo

Iglo zoekt naar het onbekende continent en denkt alle valkuilen van waan en schijn daarbij te kunnen omzeilen. Hij, en hij alleen, heeft de waarheid in pacht. Hij duldt dan ook geen tegenspraak en offert alles op aan zijn geloof: 'Eentweedrie in Godsnaam', en weer gaat er een matroosje overboord. Tenslotte eindigen de 'ongelukkige reizen van het schip de Visstick' in ijs en hallucinaties en moet ook Iglo toegeven dat het onbekende continent geen 'waar', maar hoogstens een 'waar-achtig' continent is.
Wijdlopige, brede en waarachtige beschrijving van de ongelukkige reizen van het schip de Visstick en haar gezagvoerder Kapitein Iglo. Tekst: Erik Bindervoet, Robert-Jan Henkes en Frans Bakker. Illustraties: René Windig en Eddie de Jong. (De Harmonie, ISBN 90-6169-445-0, *f*32,50 / Bfr.650)

SR

Asterix in Amsterdam

Asterix heeft zich dit jaar universitair geprofileerd. De stripheld van **Albert Uderzo** en wijlen **René Goscinny** staat centraal bij een geschiedkundige collegereeks aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Het betreffende vak heet 'Asterix en de geschiedenis' en wordt gedoceerd door **Drs. René van Royen**. Samen met zestig studenten bestudeerde hij het afgelopen halfjaar delen van *Asterix*-verhalen plaatje voor plaatje. Van Royen zegt hierover in het universitaire magazine SUM: 'Iedere tekening heeft een verhaal. Geschiedkundige feiten en anachronistische grappen lopen voortdurend door elkaar heen. Dat betekent dat ik veel moet nazoeken.'
Stripliefhebber Van Royen hoopt met zijn originele aanpak de studie Geschiedenis te verlevendigen. De strip *Asterix* leent zich bij uitstek voor dit experiment, want het is 'de verbeelding van het Romeinse verleden in de provincies'. Van Royen: 'Geschiedenis bestaat voor het overgrote deel uit menselijk gedrag, maar in de meeste geschiedkundige werken is geen mens meer te herkennen. In Asterix daarentegen worden types neergezet, die bovendien ontzettend komisch zijn.'
Hoe leuk het initiatief van Van Royen ook mag zijn, het lijkt geen lang leven beschoren. Door een reorganisatie binnen de UvA vervalt het vak 'Asterix en de geschiedenis' vermoedelijk het komende collegejaar. Of houdt Van Royen stand, net als dat dorpje vol onversaagde Galliërs?

JM

Hanco Kolk verovert buitenland

Hanco Kolk is op overtuigende wijze bezig buiten onze landsgrenzen door te breken. De eerste twee albums van zijn society-strip *Meccano* verschijnen inmiddels in Duitsland, Frankrijk en Denemarken. Ook Canada, Zwitserland en Oostenrijk staan op de nominatie. Daarnaast gaan de albums van Kolks serie *Gilles de Geus* met ingang van de verschijning van het eerstvolgende (zevende) album in het Deens verschijnen.
Dat het voorlopig 'slechts' bij drie landen blijft heeft er vooral mee te maken dat Kolk 'met de promotietournees niet overal tegelijk kan zijn'.
In een culturele bijlage van het dagblad *De Gelderlander*, begin september, wordt de Arnhemmer geïnterviewd over zijn eigen successen. Kolk doet in dat vraaggesprek enkele smeuïge uitspraken. 'Dat niet meer Nederlandse striptekenaars in het buitenland publiceren is een probleem van de marketing. De tekenaars willen wel, maar de uitgevers zijn niet zo internationaal gericht. In het doorverkopen van stripverhalen zijn ze niet zo goed', aldus de tekenaar.
De verslaggever van *De Gelderlander* tekent op dat Kolk 'een oer-Hollandse sfeer ook als obstakel voor internationale publikatie' ziet. 'Neem nou *Franka*. Dat is zo vreselijk Nederlands dat het zich nergens anders kan afspelen.'
Over een ander internationaal project, de mogelijke verfilming van *Meccano* door **Dick Maas**' filmproduktiemaatschappij First Floor Features, is Kolk ook erg enthousiast: 'Och man, het is zo leuk. Je kunt daarbij ook met geluiden en bewegingen werken en dat levert een heel ander soort humor op.'

In januari verschijnt het nieuwe album van *Gilles de Geus*. Daar hebben de liefhebbers drie jaar op moeten wachten. Kolk zelf had het ook nodig. 'Na tweeënhalf jaar *Meccano* tekenen, werd ik vreselijk cynisch. Ik wilde weer dikke neuzen en flapschoenen tekenen.'

JM

Video Balloon

Eind oktober verschijnt de eerste aflevering van *Video Balloon*, een serie videobanden over het stripverhaal, met daarop interviews met stripmakers, maar in de toekomst waarschijnlijk ook nieuwsflitsen en andere wetenswaardigheden op stripgebied.
Het initiatief voor *Video Balloon* komt van **Rob Crawfurd**, zelf cameraman van beroep en liefhebber van het beeldverhaal. Maanden geleden benaderde hij de redactie van *Stripschrift* om te zien in hoeverre samenwerking mogelijk was. Besloten werd om onze archieven open te stellen voor Crawfurd en waar nodig en mogelijk ook actief mee te denken en te werken aan de totstandkoming van dit – voor ons – nieuwe medium op stripgebied.
De bedoeling is om regelmatig met

een nieuwe band op de markt te komen, maar uiteraard hangt veel af van het verkoopsucces van de eerste band. Die eerste band staat geheel in het teken van **de Wiroja's**, de winnaars van de Stripschapprijs 1995. Dagenlang werd er gefilmd om onder andere een zo fraai mogelijke registratie te krijgen van de totstandkoming van een strippagina. Verder natuurlijk gesprekken met **Wi**, **Ro** en **Ja**. De band zal naar het zich nu laat aanzien minimaal 2 uur film bevatten, maar de montage is – op het moment dat wij dit schrijven – nog niet geheel gereed, dus ...

De eerste band zal – ter gelegenheid van De Stripdagen 1995 – voor de speciale beursprijs van *f*49,95 / Bfr.999 (exclusief *f*5 / Bfr.100 verzendkosten) op de markt worden gebracht. Wie niet in Breda was kan de band alsnog bestellen door een briefkaartje te sturen aan ons redactieadres onder vermelding van 'Video Balloon 1'. Wij zullen dan zorg dragen voor een correcte afwikkeling.

AvO

Stripprijs Breda

Striptekenaar **Jeroen de Leijer** (1969) heeft de Prijs van Breda voor Strips 1995 gewonnen.

De prijs is bedoeld als aanmoedigingsprijs voor stripmakers die nog weinig hebben gepubliceerd. De strips van De Leijer worden volgens het juryrapport gekenmerkt door tekeningen met soms grote contrasten en verrassende wendingen. Tezamen met de grappen, die dan weer bizar zijn en dan weer conventioneel, vormen ze onmiskenbaar een herkenbaar geheel. De Leijers bekendste strip is *Eefje Wentelteefje*, die in *Zone 5300* en *Het Brabants Dagblad* verschijnt. De Leijer volgde de studie Vrije Grafische Richting aan de Academie St. Joost in Breda.

De Prijs van Breda voor Strips 1995, bestaande uit een beker en tweeduizend gulden, is door **Dhr. Gielen**, wethouder van Cultuur van Breda, op 20 oktober aan Jeroen de Leijer uitgereikt.

RS

'Kuifje en de alcohol' verboden

Een rechtbank in Parijs heeft de auteur en de uitgever van *Tintin et l'alcool* opgedragen het werk niet langer te verspreiden en te verkopen. Zo niet moeten beiden een dwangsom van 1000 Franse francs per overtreding betalen.

Tintin et l'alcool (Kuifje en de alcohol) gaat over de gevaren en kwalijke gevolgen van alcohol en is geïllustreerd met repro's uit de Kuifje albums van *Hergé*. **Fanny Rodwell**, erfgename van Hergé en de Belgische Vennootschap Moulinsart, die de reproduktierechten van de tekeningen bezit, dienden de klacht in.

Uitgeverij Chapitre Douze bracht *Tintin et l'alcool* van de hand van **Bertrand Boulin** eind juni op de markt. Boulin is pedagoog en ex-verslaafde.

JW

Verdwenen helden

Bulles Dingues is met een curieus dertigste nummer gekomen. Het is een boekwerk van de hand van stripvorser **Jean-François Douvry** met als titel *Héros disparus. Bande à part dans le 9ème art* en uitgegeven door huisuitgeverij Editions Mosquito. Het boek is gewijd aan striphelden die het veld hebben moeten ruimen. Sommigen stierven in de loop van een verhaal, anderen werden samen met hun auteur ten grave gedragen en weer anderen verdwenen geruisloos toen het tijdschrift waar ze in stonden,

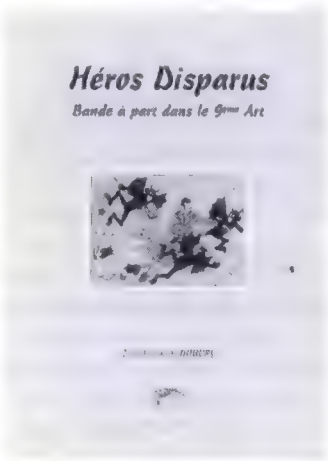

ophield te bestaan. Douvry geeft een alfabetisch overzicht, van *Bruno Brazil* tot *Tintin*, van zo'n veertig verdwenen helden van papier. Het boek telt 96 pagina's met veel illustraties in kleur en kost 69 Franse francs.

Info: 18 rue de Champaviotte, 38120 St Egrève, Frankrijk.

TB

Stripfestivals Middelkerke en Koksijde

'Ondanks de vele pogingen van afgunstige, negatief denkende mensen zijn wij toch zeer verheugd en zo fier als een pauw, vandaag te kunnen rekenen op U allen om de welverdiende negende editie voor te stellen van ... $$$$$ Het Milky Way Stripfestival 95 $$$$$'. Dit schreef het organisatiecomité van het stripfestival Middelkerke (29/7 - 15/8) in een persbericht. Behalve een wat vreemde introductie van de sponsor wilden de organisatoren kennelijk op deze wijze

FOTO ALAIN RYCKMAN

afrekenen met hun criticasters. Navraag van deze merkwaardige handelswijze bij perscoördinator **Norbert de Clerck** bevestigt ons vermoeden. Het blijkt dat er op politiek niveau binnen de gemeente Middelkerke een tijdlang gekrakeel is geweest over het stripfestival. De Clerck praat om de hete brij heen, maar het komt er op neer dat het gaat om een paar mensen die de herverkiezing van burgemeester **Frank Verlinde** probeerden tegen te houden. Deze Verlinde is 'peter van het stripfestival'; voor de tegenstanders van de burgervader was het festival dus ook goed fout. De Clerck heeft met het persbericht een signaal aan de gemeente willen afgeven dat het maar eens afgelopen moest zijn met dat gedonder. Tenslotte is het stripfestival goede promotie voor de stad. Volgens De Clerck is het signaal door de juiste mensen opgepikt en is de kritiek verstomd. Hij ziet geen obstakels meer voor een vlekkeloze voorbereiding van het tweede lustrum, volgend jaar. Rest nog de vraag waarom ook de pers zo'n bericht kreeg toegestuurd. Strategische doeleinden, wellicht? De Clerck had er geen antwoord op. Stripschrift is de enige die naar aanleiding van het persbericht heeft gebeld, zo meldde hij. Slaapt de Belgische pers soms?

In ieder geval zijn hieronder de belangrijkste wapenfeiten van de festivals van Middelkerke en Koksijde (15/7 – 6/8) op een rijtje gezet.

Allereerst Middelkerke, dat – hoe kan het anders – in het teken stond van 50 jaar Sus & Wis. Middelkerke schonk verder drie gouden potloden weg als waardering voor het volledige oeuvre van een striptekenaar. Dit keer kregen **Daniel Kox**, **J.F. Charles** en **Jef Nys** zo'n gouden kleinood. Tevens werden er weer eigen stripuitgaven op de markt gebracht: één rond *Kleine Robbe* en één van *Agent 212*. In samenwerking met de Foundation Hergé wordt er volgend jaar in Middelkerke een *Kuifje*-expo uitgewerkt en komen er decors rond *Samson*, *Jommeke* en *Robbedoes en Kwabbernoot*.

Het festival van Koksijde had ook een Suske en Wiske-expositie, èn stond in het teken van het 10-jarig bestaan. Eén van de jubileumactiviteiten was dat tal van tekenaars hun stripheld als tienjarige hadden getekend. Alle tekeningen – waaronder van **Greg**, **Butt** (*Thomas Pips*) en **Franquin** – staan in een boekje van de eigen uitgeverij Koksijde Comics met als titel *Flashback*. Koksijde Comics presenteerde nog meer materiaal. Zo verschijnen er boeken rond **Hermann** en **Rik Clement** en komt er een boek van **Merho** uit in de reeks *Grote Vlaamse tekenaars*. Overigens over nieuw werk gesproken: **Viviane vanden Inden** (Lucky Productions) vertelde in Koksijde dat er een nieuwe reeks rond *Lucky Luke* in het Nederlands wordt opgestart. Die krijgt de naam *Kid Lucky* en vertelt ons de apejaren van de cowboy. Op de kaft staan **Morris**, **Pearce** en **Léturgie** netjes vermeld. Maar de naam van tekenaar **Conrad** ontbreekt. Omdat de tekenaar dat zelf wil, zo blijkt.

Al Severin won met *Urkanika* de Grote Prijs Koksijde voor het beste album algemeen. *Urkanika* wordt uitgegeven door Lefrancq. Andere prijzen: beste scenario: *Little Nemo 2: De slechte koning* (**Marchand/Moebius**); beste originaliteit: *De paden van de roem 4: De omgekeerde wals* (**Hulet**); beste humor-album: *The best of the Cat* (**Geluck**); beste nieuwe reeks: *De voyageurs* (**Kas**); beste jeugdalbum: *Thorgal 20: Het brandmerk van de ballingschap* (**Rosinski / Van Hamme**) en beste kinderalbum: *Steven Sterk: Het eiland van de tweedracht* (**Culliford/Garray**).

RS/JW

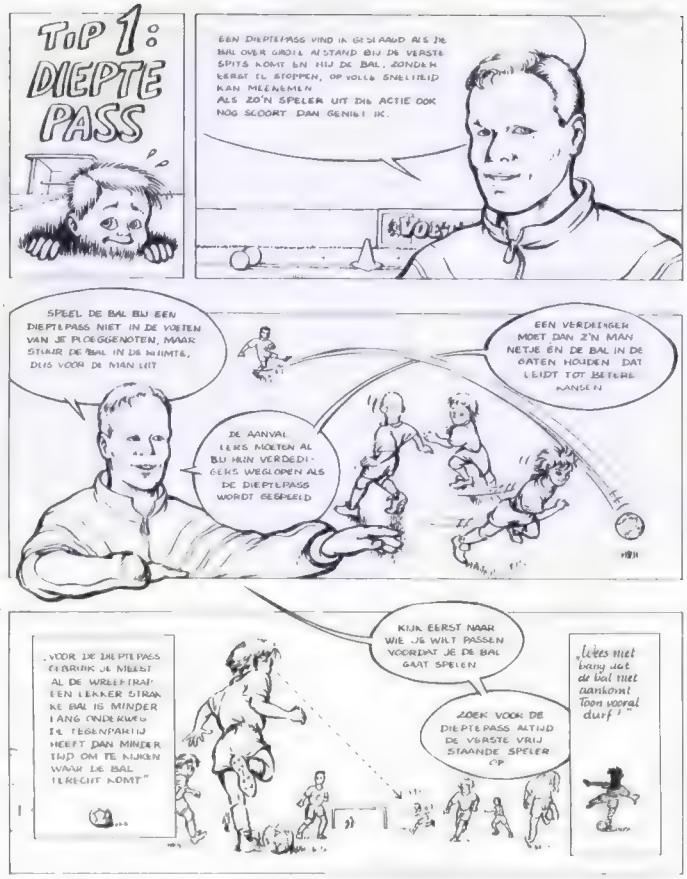
TOP 1: DIEPTE PASS
EEN DIEPTEPASS VIND IK GESLAAGD ALS DE BAL OVER GROTE AFSTAND BIJ DE VERSTE SPITS KOMT EN HIJ DE BAL, ZONDER EERST TE STOPPEN, OP VOLLE SNELHEID KAN MEENEMEN. ALS ZO'N SPELER UIT DIE ACTIE OOK NOG SCOORT DAN GENIET IK.
SPEEL DE BAL BIJ EEN DIEPTEPASS NIET IN DE VOETEN VAN JE MEDESPELERS, MAAR STUUR DE BAL IN DE RUIMTE, DUS VOOR DE MAN UIT
DE AANVAL LEKS MOETEN AL BIJ HUN VERDEDIGERS WEGLOPEN ALS DE DIEPTEPASS WORDT GESPEELD
EEN VERDEDIGER MOET DAN Z'N MAN NETJE ÉN DE BAL IN DE GATEN HOUDEN DAT LEIDT TOT BETERE KANSEN
VOOR DE DIEPTEPASS GEBRUIK JE MEEST AL DE WREEFTRAP. EEN LEKKER STRAK BAL IS MINDER LANG ONDERWEG EN TEGENPARTIJ HEEFT DAN MINDER TIJD OM TE KIJKEN WAAR DE BAL TERECHT KOMT"
KIJK EERST NAAR WIE JE WILT PASSEN VOORDAT JE DE BAL GAAT SPELEN
ZOEK VOOR DE DIEPTEPASS ALTIJD DE VERSTE VRIJ STAANDE SPELER OP
„Wees niet bang dat de bal niet aankomt. Toon vooral durf!"

Koetje Boem

Kick Wilstra, Rob van de Rovers, Steven Nieland, Ronnie Hansen, Appie Happie, Roel Dijkstra, Abe, F.C. Knudde ... voetbal blijft een bron van inspiratie voor stripauteurs. Meestal draait het om een combinatie van voetbal en avontuur, of voetbal en humor. Maar er bestaat nog een andere categorie voetbalstrips: die met een educatieve inslag. Zo werkte **Johan Cruyff** in zijn Ajax-tijd mee aan een succesvolle, realistische strip vol tips en trucs over het edele voetbalspel. Tegenwoordig is Feyenoorder **Ronald Koeman** in zo'n strip terug te vinden. Hij geeft in het blad *Voetbal*, een uitgave van de KNVB, voetballessen in stripvorm.

De bedenkers van deze strip, **Herman Poos** en **Remko van Reijsen**, hebben al eerder ervaring opgedaan op het gebied van voetbalonderricht. Zij zijn de initiatiefnemers van het project Goalmaster, waarbij jeugdige voetballers voorgelicht worden over allerlei aspecten van het voetbalspel. 'Voor dit project worden bij voorbeeld allerlei voetbalhoudingen en oefeningen in beeld gebracht', vertelt Poos. 'Daarvoor moeten dan foto's of tekeningen en begeleidende teksten worden gemaakt. Wij kwamen op een gegeven moment met het idee om er een vast character bij te gebruiken. De KNVB, die Goalmaster in beheer had genomen, wilde dit niet, omdat zij al Dutchy hadden, hun vaste mascotte. De introductie van een nieuw character zou verwarring kunnen stichten. Uiteindelijk hebben wij ons idee uitgewerkt tot een strip over voetbal met een echte vedette in de hoofdrol.'

De keuze viel op Ronald Koeman, een onomstreden voetballer die zowel bij Ajax, PSV als Feyenoord heeft gespeeld, en bij Barcelona en in Oranje. Koeman was wel gecharmeerd van het idee om in een strip te figureren. 'Vooral ook', vult Poos aan, 'omdat het een serieuze strip is. Dus geen karikaturaal getekende topvoetballer die grapt en grolt, maar een realistisch afgebeelde Koeman die interessante voetbalzaken aan de orde stelt. Hij herkent zich in de strip, en je kunt er wat van leren.'

De Koeman-strip is bedoeld voor de Nederlandse voetbaljeugd. Poos schrijft de teksten, Van Reijsen is verantwoordelijk voor het tekenwerk. Beiden hebben iets met het *Algemeen Dagblad*: Poos was daar twaalf en een half jaar sportverslaggever, Van Reijsen illustreert regelmatig voor deze krant. 'De strip vereist een gedegen voorbereiding', zegt Poos. 'Van te voren heb ik met Koeman een aantal gesprekken gevoerd om te bepalen welke onderwerpen interessant zouden kunnen zijn voor jeugdige voetballers. Momenteel ben ik bezig de gesprekken om te zetten in teksten voor de strip. Het eindresultaat stem ik af met Koeman. Remko is inmiddels aan de slag gegaan met het tekenwerk. Om zich te documenteren gebruikt hij veel fotomateriaal: hij kijkt vooral naar de lichaamshoudingen bij het schieten, ingooien, passeren enzovoort. In het oktobernummer van *Voetbal* is de eerste aflevering gepubliceerd.'

Overigens wordt Koeman afgebeeld in een Feyenoord-shirt. 'We willen in de strip natuurlijk wel zo actueel mogelijk zijn', reageert Poos. Of komt hier toch weer die AD-achtergrond om de hoek kijken?

RS

Carl Giles overleden

Carl Giles, waarschijnlijk de meest bekende Britse karikaturist, is op 78-jarige leeftijd overleden.

Giles legde zich toe op illustraties van het dagelijkse leven bij doorsneegezinnen, kruisingen tussen proletariërs en soms ook al eens adellijke lieden.

Vooral tijdens de tweede wereldoorlog brak de naam van Giles door, toen hij dagelijkse in de dagbladpers – vaak de *Daily Express* – verscheen. Daarin kwamen dan veelal arrogante, maar wel goedaardige Tommie-soldaten voor.

Afgelopen jaar stelde het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal te Brussel nog een mooie tentoonstelling samen met Giles' werk en dit naar aanleiding van de 50e verjaardag van de bevrijding.

JW

I am the law

Dat stripverhalen verfilmd worden is niets nieuws. Wel nieuw is dat ook **Sylvester Stallone** nu een stripfiguur is geworden: Judge Dredd, de futuristische combinatie van rechter en politieman. Deze integere instant-lawmaker krijgt in de *Judge Dredd*-film te maken met een kwaadaardige opperrechter die de heerschappij van de stad met list en bedrog wil overnemen. Om dat te bewerkstelligen schuift hij Judge Dredd een moord in de schoenen. Daardoor wordt Dredd een outlaw en dat maakt het voor hem wel heel moeilijk om voor gerechtigheid te vechten.

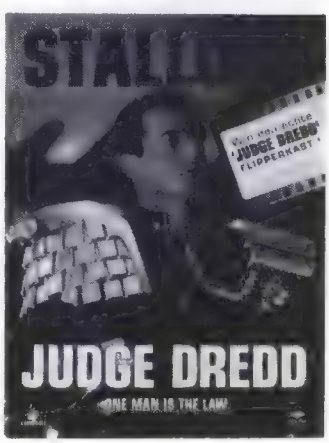

Naast Stallone spelen ook **Max van Sydow**, **Diane Lane**, **Jurgen Prochnov** en **Armand Assante** een rol in de spectaculaire sf-speelfilm. De decors doen soms erg denken aan de klassieker *Metropolis*, de attributen aan *Flash Gordon* en de dialogen aan *Wrestlemania*. Desalniettemin is het een spectaculaire rolprent die de lijn van recentelijk onderhoudende verfilmde comics na *Tank Girl* en *Batman* prachtig aanvult.

En wie toch trouw wil blijven aan het oorspronkelijke medium: in de serie *Verhalen uit de Megasteden* van Arboris zijn ook *Judge Dredd*-albums verschenen.

HW

Een Heer van Stand verdient brons

De studentenjaarclub *Ollie B.* uit Leiden besloot in de jaren zestig, tijdens zijn tweede lustrum, een Bommel-beeld cadeau te doen aan Den Bommel. De Schiedamse kunstenaar **André Henderickx** ontwierp het beeldhouwwerk voor dit Zeeuwse dorpje, onderdeel van de gemeente Oostflakkee. Nadat het kunstwerk in 1964 feestelijk werd onthuld, groeide het in de loop der jaren uit tot een bescheiden, toeristische trekpleister. Geregeld lieten bezoekers van Den Bommel zich samen met de beer vastleggen op de gevoelige plaat. Deze aandacht, met alle aanrakingen vandien, heeft een slechte invloed op de gesteldheid van het beeldje. Het plastiek mist een duim en een teen en de jaspanden zien er ook al niet meer tiptop uit. Niet passend bij een Heer van Stand vonden drie Bommel-fans, te weten **Frits Henderickx** (broer van de inmiddels overleden André), **Jan Kemps** en **Reinier Scheeres** (burgemeester van Schiedam). Gedrieën besloten zij tot de oprichting van het *Genootschap Heren van Stand* met als doel – na instemming van de jaarclub – om fondsen te werven voor een nieuw, bronzen Bommel-beeld.

'En toen is het balletje flink gaan rollen', vertelt Jan Kemps, secretaris van het Genootschap. 'We hebben vastgesteld dat we *f*40.000 (±Bfr.800.000) nodig hebben voor de realisering van een nieuwe Bommel. De gemeente Overflakkee heeft dit geld niet, dus moesten we naar andere financiële bronnen speuren. Dit bracht ons op het idee om oorkonden uit te brengen. Wanneer een bedrijf *f*1000 (±Bfr.20.000) of een particulier *f*100 (±Bfr.2000) stort, ontvangen zij de oorkonde Heer van Stand van het Genootschap. Het tv-programma *Van Gewest tot Gewest* kreeg lucht van ons project, en heeft er een item over

gemaakt. Dit veroorzaakte een sneeuwbaleffect. Er kwamen talloze reacties binnen, onder andere van het *Algemeen Dagblad*. Die besteedde ook weer aandacht aan ons, en dit had weer vele reacties tot gevolg.'
Op dit moment heeft het Genootschap bijna 300 oorkonden verkocht, waaronder aan de burgemeester van Overflakkee, **Hans Matla**, de directeur van de Bezige Bij en de afdeling sponsoring van de NV Philips.

'Verder', meldt Kemps, 'werden wij benaderd door het AOV-lid **Van Eesteren** van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Hij had thuis een nog nooit eerder gepubliceerd Bommel-verhaaltje liggen, waaraan een opmerkelijke geschiedenis vastzat. Eind jaren zestig zocht de toenmalige Engelse ambassadeur **sir Peter Garan** via Van Eesteren contact met Toonder. Garan had zich de Nederlandse taal machtig gemaakt met behulp van de Bommelstrips. Hij wilde Toonder een keer ontmoeten en nodigde Marten en zijn vrouw Phiny uit voor een etentje. Tijdens dat etentje schreef de ambassadeur onder het pseudoniem **Ollie B. Garan** in het gastenboek een Bommel-verhaal over 'aspecten van het Heer-zijn', waarbij Toonder een aantal tekeningen maakte. Van Eesteren brengt dit verhaal in een oplage van 400 exemplaren uit. De opbrengst, circa *f*20.000 (±Bfr.400.000), komt ten goede aan het nieuwe beeldje.'
De Schiedamse kunstenaar **Harr Wiegman**, die onder meer voor *Algemeen Dagblad* tekent, ontwerpt de nieuwe bronzen Bommel-buste. De bedoeling is om het object in het voorjaar van 1997 te onthullen. Toonder blijkt zelf ook nog een stevige vinger in de pap te hebben. In plaats van een restauratie van de oorspronkelijke sculptuur eiste hij een gloednieuw Bommel-beeld, dat past bij de latere Bommel-verhalen. Het huidige beeld is gemaakt naar het Bommel-evenbeeld uit de oudere verhalen. En daar kan Toonder niet meer achter staan, weten we sinds de Matla-heruitgave waarbij de oudste verhalen pas als laatste worden uitgebracht. De oude Bommel wordt waarschijnlijk geveild, waarbij de opbrengst weer gebruikt kan worden voor het nieuwe beeld. Toch kunnen vraagtekens bij deze handelswijze worden gezet. Dat Toonder inspraak krijgt in een te ontwerpen nieuw Bommel-beeld, is logisch. Alleen, er is al een beeld. En het kan toch niet zo zijn dat, omdat Toonder nú niet meer achter dat plastiek kan staan, het van zijn sokkel wordt gehaald. En dat alles onder het mom dat een bronzen beeld beter bestand is tegen al te enthousiaste Bommel-fans. Dat is geen cultuurbehoud, maar cultuurvernietiging. Eigenlijk zou restauratie van het oude beeld, of desnoods het laten maken van een bronzen replica ervan, in deze actie voorop moeten staan.
Wie meer informatie wil over de actie *Een Heer verdient brons* kan contact opnemen met Jan Kemps, (+31) 010-4700793. Het Genootschap Heren van Stand geeft ook een boekje uit over de actie (Prijs: *f*12,50 / Bfr.250).

RS

Vlaams Stripcentrum

't Vlaams Stripcentrum bestaat dit jaar vijftien jaar. Voor dit najaar heeft het centrum een goed gevuld feestprogramma in elkaar gedraaid. Eén van de activiteiten is een tekenwedstrijd, met als ondertitel *Op zoek naar (strip)tekentalent*. De bedoeling van deze wedstrijd is om talentvolle amateurtekenaars en scenaristen te ontdekken. Deelname kan vanaf 12 jaar. Tekeningen dienen gemaakt te worden op wit A4-papier. De inzendingen mogen ofwel 1 bladzijde gagstrips of een cartoon beslaan. Meerdere inzendingen zijn toegestaan. Verder schrijft het wedstrijdreglement onder meer voor dat tekeningen originelen moeten zijn en niet aanstootgevend (het centrum kan zonder opgave van redenen werk weigeren). En belangrijk: alle inzendingen worden automatisch eigendom van 't Vlaams Stripcentrum en mogen gebruikt en gepubliceerd worden zonder de auteur te raadplegen.
Er zijn vier categorieën (12-14 jaar, 15-17 jaar, 18-20 jaar en 21-77 jaar). De werken worden tijdens de achtste stripbeurs van het Vlaams Stripcentrum tentoongesteld (9 en 10 maart 1996). De tekeningen moeten uiterlijk op 31 januari 1996 worden ingeleverd bij 't Vlaams Stripcentrum, Letterkundestraat 139, 2610 Wilrijk, België. En vergeet niet naam, adres en geboortedatum achterop de tekening te vermelden.
Voor meer info (en het gehele wedstrijdreglement): 't Vlaams Stripcentrum, telefoon (+32) 03-8274426.

RS

Bajo

Studio Bajo is de plek waar onder andere de strips *Jan Sandaal* (in de stripagenda 1995/96) en *Ed Pallet* (in automagazine *Start 84*) worden gemaakt. Daarnaast worden er veel reclametekeningen gemaakt en is karikaturist **Bart van der Kraan** er te engageren. Eén maal per jaar geeft Studio Bajo een boekje uit waarin iedereen kan lezen wat er in het bedrijf is gebeurd. Onlangs verscheen dit voor de vijfde maal. Er staat informatie in over de splitsing van Studio Bajo in een afdeling voor cartoons, illustraties en strips, een afdeling voor karikaturen en een sectie voor kunstenares **Joop Reichenfeld**. Bovendien valt er in te lezen hoe het er nu voor staat met Jan Sandaal die sinds kort niet meer in de krant staat.
Het boekje is gratis op te vragen bij Studio Bajo, Jan Mosmanslaan 17a, 5237 BB 's Hertogenbosch.

HW

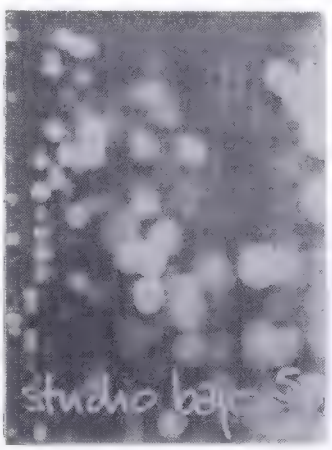

Ze smelten de kazen!

Strips als marketinginstrument, daar weten sommige bedrijven wel raad mee. Neem bij voorbeeld ERU Kaasfabriek uit Woerden, ons aller bekend van de smeerkazen in gouden kuipjes. In 1989 werd namens dit bedrijf een speciaal *Suske en Wiske*-album uitgegeven, namelijk *Suske en Wiske en het gouden kuipje*. Na het succes van deze reclamestrip is ERU overgestapt op een ander bekend duo: *Tom & Jerry*. In 1992 en 1994 verschenen de voor ERU gemaakte strips met toepasselijke titels als *Het gouden wonder* en *Kuipers op de kust*. Bij aankoop van 5 ERU-kuipjes ontving de consument de boekjes gratis. Volgens de afdeling verkoop van ERU draagt deze Tom & Jerry-promotie significant bij aan de omzetstijging, zowel op korte (een omzetplus van 200%) als op lange termijn. Dat blijkt ook wel uit de cijfers: maar liefst 300.000 exemplaren vonden in een paar maanden tijd hun weg naar de smeerkaasliefhebbers. Speciale displays in de supermarkten en een vermelding in de reclamecampagne *Ze smelten de kazen* ondersteunden de actie. Ook deel drie – *De schat van Eruba* – dat dit jaar verscheen, liep als

een trein. De oplage van opnieuw 300.000 albums is 'uitverkocht', meldt de verkoopafdeling van ERU. Over een nog te verschijnen vierde Tom & Jerry-deel wordt nog nagedacht.
N.B.: ERU heeft een aantal exemplaren van het laatste album – *De schat van Eruba* – aan Stripschrift-lezers ter beschikking gesteld. Wie geïnteresseerd is in deze reclamestrip, kan een briefkaart sturen naar de redactie.
Alleen geldt wel: op is op.

RS

Geen 100 jaar dagbladstrip

Bij PTT Post had men het plan opgevat om op 10 november twee speciale postzegels uit te brengen rond het thema '100 jaar dagbladstrip'. De zegels zouden worden voorzien van de afbeeldingen van Heer Bommel en Kuifje. Helaas is inmiddels besloten deze extra emissie niet door te laten gaan, naar men zegt vanwege het feit dat de voorbereidingstijd te klein was. Het plan is definitief van de baan, want ach ja ... wie viert er nu '101 jaar dagbladstrip'?

AvO

Ons Erfdeel

In het tweede nummer van 1995 van *Ons Erfdeel*, een Vlaams-Nederlands cultureel tijdschrift, staat een lezenswaardig artikel over 50 jaar *Suske en Wiske*. Auteur **Pascal Lefèvre** onderscheidt in deze bijdrage, getiteld *Het lustige lustrum*, drie perioden in de chronologische ontwikkeling van de stripreeks. In de eerste periode, 1945-1953, zitten de albums vol *couleur locale*: het zijn de verhalen waarin **Willy Vandersteen** veel jeugdindrukken heeft verwerkt. De uitzondering is de *Blauwe reeks*: de aangepaste klare lijn-verhalen die Vandersteen voor *Kuifje* maakte. De tweede periode loopt volgens Lefèvre van 1953-1972. De komst van Jerom en de vernederlandisering van de verhalen laten hun sporen na, alsmede de *golden sixties*. Maar de keerzijde van het veranderde tijdsklimaat in de jaren zestig – het bloedvergieten in Kongo, Vietnam en het Midden-Oosten – oefent ook zijn invloed uit op Vandersteen. Verbittering en sarcasme zijn terug te vinden in verhalen als *De apekermis*, *De dulle griet*, *De poenschepper* en *De gramme huurling*. Het enthousiasme ebt langzamerhand bij hem weg en begin jaren zeventig draagt hij de serie over aan **Paul Geerts**. Dan laat Lefèvre de derde periode beginnen, vanaf 1972 tot nu. Belangrijkste ontwikkeling: Suske en Wiske groeit uit tot een commercieel zeer succesvolle reeks, al zijn de critici minder opgetogen over de kwaliteit van de verhalen ('wegwerpprodukt'). Lefévre maakt wel de kanttekening dat het Suske en Wiske-universum ingewikkelder in elkaar zit dan deze periodisering doet denken. Alleen de eerste echte levensbeschrijving van Vandersteen moet nog worden gemaakt, aldus Lefèvre.
Info: Stichting Ons Erfdeel, Murissonstraat 260, 8931 Rekkem, België.

RS

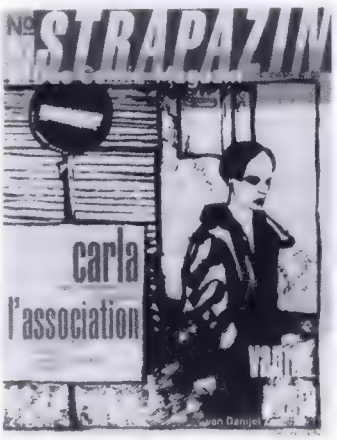

Strapazin

Dit Zwitsers-Duits alternatief stripmagazine oogt altijd fraai. Zo ook het 37e en 38e nummer. Nummer 37, het decembernummer van vorig jaar, bevat werk van **Andreas Gefe & Roli Fischbacher**, **Baudoin**, **Zezelj** (een in Zagreb geboren tekenaar die inmiddels in Italië woont), **Mark Marek** (New Yorker), **Pierre Thomé** en **Kamagurka**. Verder is er aandacht voor **Rodolphe Töpffer** en het Franse striptekenaarscollectief *L'Association*, bestaande uit illustere namen als **Jean-Christophe Menu**, **Lewis Trondheim**, **David B.**, **Killoffer**, **Stanislas** en **Matt Konture**. Ook de advertenties blijven opvallen bij Strapazin. Wie namelijk in het blad wil adverteren, zal moeten toestaan dat zijn advertentie door een striptekenaar wordt ontworpen. Dat levert fraaie resultaten op, waaronder de advertenties van de tekenaar **Exem** die frappante gelijkenissen vertonen met het werk van **Joost Swarte**.
Nummer 38 is het eerste nummer van dit jaar en verscheen in maart. Was er in nummer 37 aandacht voor *L'Association*, in dit nummer wordt de comic-scene uit Luzern uitgebreid voor het voetlicht gebracht. Er staan strips in van **Tino Roellin**, **Andreas Grefe**, **Sarah Maria Lang**, **Elisabeth Hermann**, **Christof Schürpf**, **Lorenz Meier** en **Tobi Gaberthuel**. Daarnaast is in dit maartnummer werk gepubliceerd van **Mattotti**, **Max Andersson** en een geheimzinnige **L.G.X.**
Strapazin kost 10 DM/SFr.
Info: Postfach 841, 8025 Zürich, Zwitserland.

RS

Kama-kunst

De Arnhemse uitgeverij Plaatsmaken heeft een kunstboek van **Kamagurka** uitgebracht, getiteld *De tweeëïige eenling*. Het boek – in een genummerde en gesigneerde oplage van 250 exemplaren en tegen een prijs van *f*200 / Bfr.4000 – is in een mum van tijd uitverkocht geraakt. Plaatsmaken geeft kunstenaarsboeken uit en heeft een eigen zeefdrukkerij. Het initiatief om ook een boek met zeefdrukken van Kamagurka uit te brengen, is ontstaan na afloop van de kunstmanifestatie Sonsbeek vorig jaar in Arnhem. Kamagurka was daar één van deelnemers. Hij werd uitgenodigd om twee weken in Arnhem te verblijven (vandaar als ondertitel van het boek: 'zijn Arnhemse periode') en heeft toen zo'n honderd teksten en tekeningen voor het boek gemaakt. *De tweeëïige eenling* is veel groter en dikker dan een stripboek. De bladen van dik papier zitten in een kartonnen ringband. De tekeningen zijn overwegend met penseel gemaakt. Ze hebben meer verwantschap met het werk van beeldende kunstenaars dan met de reguliere cartoons van Kamagurka. Het zijn eerder surrealistische voorstellingen en poëtische invallen dan bijtende grappen. Behalve tekeningen met titels staan in het boek ook tekstloze prenten, gedichten en curieuze teksten (waaronder een pornoparodie op **Dick Bruna**'s *Nijntje*).
In het kerstnummer '94 van *Vrij Nederland* stond een advertentie, waarin *De tweeëïige tweeling* voor het eerst werd aangekondigd. Dat leverde 20 reserveringen op. Na presentaties in Arnhem en Gent in mei en juni, en een artikel in *NRC Handelsblad* raakte de oplage geheel uitverkocht. Een herdruk van dit ambachtelijk, met de hand gemaakte boek zit er niet in. Er zijn twee medewerkers drie maanden lang intensief met *De tweeëïige tweeling* bezig geweest. Voor nog zo'n periode is geen tijd meer, meldt de uitgeverij.

RS/NRC Handelsblad

Wapens in XIII

In het kader van zijn studie heeft **Thomas Opsomer** een verhandeling geschreven over het belang, de functie en het realiteitsgehalte van het wapen in de stripreeks *XIII* (**Vance/Van Hamme**). Volgens Opsomer is de veelvuldige aanwezigheid van wapens in XIII opvallend. Ze spelen vaak een spectaculaire sleutelrol bij de cruciale ontwikkelingen in de verhalen. Daarbij blijken Vance en Van Hamme zich op het gebied van wapens uitstekend te documenteren. Al laat Opsomer zien dat schoonheidsfoutjes nooit te vermijden zijn. Zo laat bij voorbeeld het vierde kadertje op plaat 39 van *Het dossier Jason Fly* een man zien die een revolver met vuurdemper

afvuurt ('plop'). Het lichtvlekje, dat de ontploffing moet voorstellen, is evenwel onder de geluiddemper getekend. En als er al ergens licht of vuur te zien zou moeten zijn, dan zou het uit de loop moeten komen, en met eventueel twee kleine zijvlammetjes langs de trommel. Verder komt er ook

We hebben het symbool van de oorlogswaanzin bekeerd ! Jammer dat het op zo'n mooie dag moet regenen !
HET IS NOG VEEL SPIJTIGER DAT DIT MAAR EEN BEELDVERHAAL IS . WANT IN EEN VER LAND REGENT HET NOG STEEDS
.. BOMMEN TOT HET BITTERE ...
EINDE

nog een rookpluim uit de loop, van hetzelfde schot. En ook dit is niet realistisch. Vance is hier tè creatief te werk gegaan, aldus de auteur.
Lezers die belangstelling hebben voor deze verhandeling, kunnen een briefje sturen naar: Thomas Opsomer, Stwg Op Blaasveld 93, 2901 Heffen, België. De auteur stuurt dan een kopie van het artikel terug.
RS

Tekenfilmgeschiedenis

Dagelijks verschijnen er boeken, maar slechts enkele daarvan zijn zo bijzonder als de nieuwe editie van het door **Charles Solomon** geschreven *The history of animation*. Het telt 356 pagina's, heeft een harde kaft en kost $29.99 (importeur: Nilsson & Lamm, ISBN 0-517-11859-9, *f*63 / Bfr. 1260).

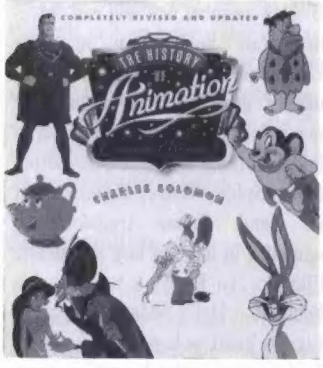

Vijf jaar geleden verscheen de eerste versie en sinds die tijd is er volgens Solomon op tekenfilmgebied veel veranderd. In de eerste plaats heeft Disney een aantal megahits gehad met avondvullende tekenfilms. Toch is dat voor Solomon geen reden om van een nieuwe gouden tijd voor tekenfilm te spreken: tegelijk met het grote succes van Disney is een recordaantal films geflopt.
Ten tweede is de animatiefilm meer en meer geaccepteerd geraakt als een vorm van kunst. Verdere recente ontwikkelingen zijn volgens Solomon de groei in het aantal tekenfilms op televisie, de expanderende koopvideomarkt en de vergroting in toepassing en mogelijkheden van de computeranimatie. Redenen te over dus voor Solomon en uitgever Wings Books om een nieuwe editie van *The history of animation* uit te brengen.
Door de actualisering geeft het boek een duidelijk beeld van de periode van de toverlantaarn tot onze tijd van *Aladdin*, computeranimatie en *The nightmare before christmas*. De illustraties zijn betoverend, bij de tijd en in prachtige kleuren afgedrukt. Het historisch overzicht is verhelderend. En met name het hoofdstuk over animatie op televisie verschaft informatie die niet altijd even makkelijk te vinden is. Ook is er een handige index en een uitgebreide bibliografie. Dit alles maakt dat *The history of animation* met recht een standaardwerk op zijn gebied kan worden genoemd. Een must voor iedere liefhebber!
HW

Animatie

De *Vereniging Holland Animation* heeft twee boekwerken uitgebracht die verplichte kost zijn voor elke animatieliefhebber. De eerste uitgave betreft een internationale editie van het *Holland Animation Bulletin*, waarin een overzicht wordt gegeven van Nederlandse animatie vanaf mei 1993. Het overzicht is aangevuld met allerhande handige gegevens, zoals een adressenlijst, een historisch overzicht van het Holland Animation Film Festival en een lijstje met festivalprijswinnaars. Verder staat er een artikel van **Matthijs van Klaveren** in over de recente Nederlandse animatiefilm, en een interview met **Gerben Schermer**, directeur van het Holland Animation Film Festival.
De tweede uitgave is de zogeheten *Field Guide 1994* van de Vereniging Holland Animation. Hierin staan vakinhoudelijke beschouwingen over animatie. Deze field guide is voor een belangrijk deel gevuld met een debat over de kwaliteitscriteria van goede animatiefilms, en met een bijdrage over de vraag of animatiefilm- en artwork ook kunstvormen genoemd kunnen worden. Verder staat er een interview in met **Nico Crama**, één van de aartsvaders van de Nederlandse animatie, en wordt er ingegaan op een aantal Nederlandse animatiefilms van 1994.
Voor meer informatie: secretariaat Vereniging Holland Animation, Hoogt 4, 3512 GW Utrecht, (+31) 030-2331733/2312216.
RS

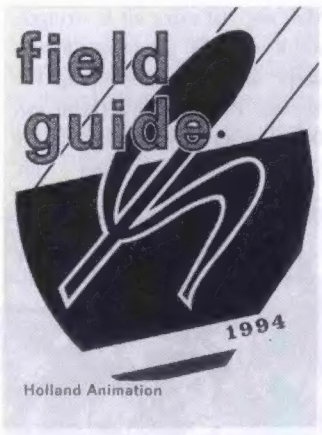

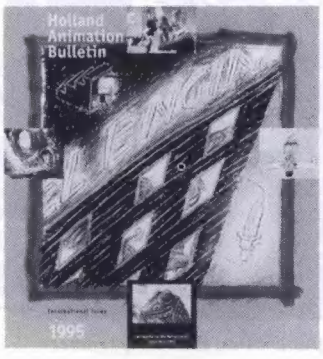

Donald Duck digitaal

Het weekblad *Donald Duck* zal binnen afzienbare tijd geheel digitaal drukklaar worden gemaakt, zowel tekst als tekeningen. Dit meldt **Thom Roep**, hoofdredacteur van *Donald Duck*, in het *Grafisch Weekblad*, nr.34/35. Tot voor kort werden de zwarte basistekeningen, de lijntekeningen, met de hand ingekleurd. Sinds de zomer, vertelt Roep in het interview, worden de basistekeningen in de computer ingescand, waarna met de muis de goede kleuren worden aangebracht. Dit scheelt niet alleen in tijd, ook de kleur is veel stabieler in vergelijking met het ambachtelijke inkleuren, aldus Roep.
Door de automatisering van de inkleuring behoort het met de hand inkleuren, dat bij Duck door een aantal freelancers werd gedaan, tot het verleden. Een paar inkleursters worden inmiddels omgeschoold tot computer-inkleurster. Aan het einde van dit jaar zullen ook de teksten digitaal worden ingevoerd. Zowel het inkleur- als het tekstprogramma zijn ontwikkeld door de Deense Duck-uitgeverij.
RS

Douwe Dabbert naar Amerika?

Met een doeltreffende promotie en een beetje geluk verovert binnenkort ook de Europese humoristische strip de Verenigde Staten. Het hangt voornamelijk af van de handelswijze van de uitgeverij-in-oprichting Fantasy Flight Publications. Enkele jonge Europeanen zijn overzee druk bezig om dit label uit de grond te stampen. Hun doelstelling is het in Amerika aan de man brengen van Europese (hoofdzakelijk humoristische) strips, waarbij successen zeker niet uitgesloten worden. Te verwachten reeksen zijn *Lucky Luke*, *Robbedoes & Kwabbernoot* en *Johan & Pirrewiet*. De verhalen van deze Europese helden zouden gaan verschijnen in softcover-album, dus niet als comics. Wie ook op de nominatie staat voor publikatie bij Fantasy Flight is onze eigen *Douwe Dabbert*. Hij zal in vertaling *Danny Doodle* gaan heten. Vol spanning wachten wij de Amerikaanse ontwikkelingen af.
JM

(advertentie)

Grote verkoping van een bijzondere stripverzameling

± 8000 strips en striptijdschriften
van zaterdag 21 t/m 28 oktober
in onze boekenkelder.
Geopend vanaf 10.00 uur.
's Zondags gesloten.
's Maandags vanaf 13.00 uur geopend.

Antiquariaat De Boekenbeurs

Turfkaai 33 • 4331 JV Middelburg
(tegenover de Zeeuwse Bibliotheek)
tel. 0118-633531

Meer, meer, meer!

Marvel Comics sloot een contract met Heroes World Distribution; DC, Dark Horse, Acclaim en Image deden hetzelfde met Diamond; en Kitchen Sink en een paar andere kleinere uitgeverijen besloten zaken te doen met Capital. En dat binnen het tijdsbestek van luttele maanden. Na deze roerige periode bezint de comicwereld zich nu op wat is gebeurd. De stormachtige perikelen rondom de distributie lijken voorlopig achter ons te liggen en in deze luwte vonden vele uitgeverijen het tijd om van zich te laten horen op het gebied waar het iedereen toch eigenlijk om gaat: comics.

Van alle grote uitgeverijen pakt Marvel Comics ontegenzeggelijk het grootst uit. De uitgeverij die eerder dit jaar de distributiecrisis begon, schijnt te denken dat deze trap op vele tenen goed gemaakt kan worden door een zondvloed aan nieuwe comics en projecten. Vooral het personage Spider-Man is en blijft een grote publiekstrekker. Na een paar verwarrende verhaallijnen wordt nu helemaal met alle wetten van de logica gespot. Vroeger was alles simpel en eenvoudig. Peter Parker was de hoofdpersoon van de vier maandelijkse series en één driemaandelijkse Spider-Man-serie. Nu blijkt Parker echter een kloon te zijn, en ene Ben Reilly de oorspronkelijke muurkruipende held. Hierop inspringend verandert Marvel al haar vijf Spider-Man-titels van naam. Zo wordt Web of Spider-Man nu Web of Scarlet Spider en wordt Amazing Spider-Man nu Amazing Scarlet Spider. Reilly speelt in deze series de hoofdrol en technisch gezien worden de oude series gewoon stopgezet. Natuurlijk, gezien het commerciële succes van zo'n zelfde strategie bij de X-Men-titels, duurt dit slechts twee maanden, waarbij meteen maar even de papierkwaliteit wordt opgewaardeerd naar het 'deluxe format'. Voor de nieuwe, jonge fans is dit vast een geweldige zet van Marvel, maar het zal niet verbazingwekkend zijn als het leeuwedeel van de oudere lezers de Spider-Man-series nu wel gezien heeft.

Een nieuwe Spider-Man?

Om de commercie rondom Spider-Man nog wat extra uit te wringen, wordt ook dit personage meegesleept in de crossover-drang van Marvel. Weer samenwerkend met DC Comics breng Marvel een Spider-Man/Batman-one-shot uit, geproduceerd door *J. Marc DeMatteis* en *Mark Bagley*, twee personen die geen onbekenden van Spider-Man zijn. In dit nummer vindt de lezer naast natuurlijk Batman en Spider-Man ook nog de twee aartsvijanden van beide personages, namelijk Carnage en de Joker. Het aantal pagina's komt op achtenveertig en de cover laat zich omschrijven met een moeras van fijne maar nietszeggende termen: 'UV-coated, multi-level embossed cover.' De prijs van $5.95 liegt er ook niet om.

Als onderdeel van de fusie van het Marvel Universum en het Ultraverse (van respectievelijk Marvel en Malibu), houdt het massa-verhaal Black September ook nog een optreden van Spider-Man in. Alle Ultraverse-titels krijgen in deze maand geen normale nummering maar de toevoeging 'Infinity' en in Prime: Infinity loopt de ontmoeting tussen Spider-Man en Prime iets uit de hand. Prime transformeert namelijk in iets dat nog het meeste lijkt op een kruising tussen beide helden. Het Marvel-karakter Lizard komt ook nog even om de hoek kijken, zodat langzaam maar zeker duidelijk wordt dat Marvel de lezers min of meer wil dwingen de relatief minder goed verkopende Ultraverse titels alsnog te kopen. Er wordt ons immers voorgehouden dat Black September vergaande gevolgen voor beide universa kent. Hopelijk heeft men door dat een dergelijke opdringerige aanpak ook averechts kan werken.

Batman samen met Spider-Man

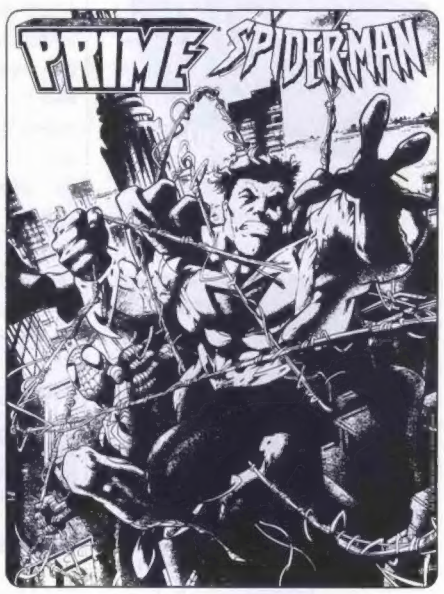

Prime en Spider-Man: *Black September*

Minder, minder, minder!

Aan de andere kant blijft DC Comics, de grootste concurrent van Marvel, verbazen. Eerst wordt in navolging van Marvel totaal onverwacht ook een stap op het distributie-slagveld gezet met het contract met Diamond, en net als Marvel flink uitpakt met grote projecten, extra series en nieuwe limited series, doet DC het tegenovergestelde. Nog voor het eind van dit jaar, namelijk, worden maar liefst tien series stopgezet. Als belangrijkste reden wordt opgegeven dat desbetreffende series niet goed meer verkopen, zodat voortzetting onrendabel blijkt. De opvallendste in het rijtje van tien is New Titans, een serie die reeds sinds 1984 loopt. Nummer 130 markeert het einde van de serie maar ook van een

door
OLAV BEEMER

lange reeks van verhalen gemaakt door schrijver *Marv Wolfman*. Damage, het jongste lid van de Titans, ziet zijn maandelijkse serie ook eindigen. Damage 20 is het laatste nummer. Ook Outsiders wordt vrij onverwacht stopgezet, alsmede de nieuwere series Primal Force en Manhunter, twee series die voortkwamen uit de crossover van vorig jaar, Zero Hour. Laatste opvallende serie is één van DC/Vertigo's langstlopende series, Animal Man.
DC's Marketing Manager *Maureen McTigue* wist te vermelden dat de series zullen worden stopgezet op een tijdstip dat de lopende verhaallijnen keurig zijn afgerond. Geen open vragen en geen mysteries dus. McTigue voegde nog toe dat DC later dit jaar en begin volgend jaar nog meer series bekend zal maken die eenzelfde lot zullen ondergaan. Zeer sneu, natuurlijk, maar wel de ideale manier op eens wat onkruid uit de comic-tuin te halen.

Slechteriken

Toch wordt er bij DC niet alleen geschrapt op de lijst van bestaande maandelijkse series. Er wordt nog wel degelijk gedacht aan het publiceren van vermakelijke verhalen. Zeker nu het reeds een jaar geleden is dat Zero Hour door alle DC titels liep, begon het langzamerhand weer te kriebelen bij menig redactielid op de DC-kantoren. Men vond het nodig weer een grote crossover in beweging te zetten. Het resultaat van een weekje brainstormen heet Underworld Unleashed, een verhaal met in de hoofdrollen alle schurken en misdaad-breinen uit het gehele DC-universum. Hun samenwerking, tot stand gebracht door een meesterschurk genaamd Neron, moet het einde betekenen van alle superhelden, zodat dit crossover-verhaal door verscheidene maandelijkse series gaat lopen. Daarnaast verschijnt er een driedelige mini-serie Underworld Unleashed, geschreven door *Mark Waid* (bekend van Flash) en getekend door *Howard Porter* (van The Ray). Klinkt het concept je bekend in de oren? Dat kan. Ongeveer een half decennium geleden bracht Marvel een soortgelijke crossover uit, onder de naam Acts of Vengeance. Dat verhaal werd een grote tegenvaller. Of de poging van DC beter uit de verf komt, is afwachten.
Ondertussen beleeft Superman, de laatst overgebleven persoon van de planeet Krypton, zijn eigen avonturen, en geheel in de traditie van de afgelopen jaren komt binnenkort weer een twaalfdelig verhaal op de markt. Dit verhaal loopt drie maanden lang door de vier maandelijkse Superman-series, en draagt de titel The Trial of Superman. De aftrap vindt plaats in Man of Steel 50, waar de makers *Louise Simonson* en *Jon Bogdanove* een verhaal afsteken waarin Superman voor een intergalactisch tribunaal wordt geroepen. De aanklacht? Vernietiging van de planeet Krypton. Onze eigen jury is er in ieder geval wel uit dat de rood-geel-blauwe held ook dit wel weer zal overleven. Hij is tenslotte ook de verhaallijn Death of Clark Kent heelhuids doorgekomen.

DC laat de onderwereld los.

Boeken en comics

In de tijd dat het woord 'multimedia' welhaast lijkt verworden tot een soort toverwoord, is het niet onlogisch dat ook de comicwereld zich in die richting stort. Dit bleek reeds uit een zondvloed van bioscoopfilms die gebaseerd waren op comics, en natuurlijk ook vice versa. Maar de komende tijd staan er een paar interessante projecten op stapel die het medium comics combineren met literatuur. Uitgeverij Dark Horse neemt hierbij het voortouw en presenteert zeer binnenkort een comic-versie van het leesboek Star Wars: Heir To The Empire, geschreven door *Timothy Zahn*, een beroemd Amerikaans sf-schrijver die reeds vele prijzen voor zijn werk in ontvangst heeft mogen nemen. De comic is een zesdelige mini-serie geworden, welke wordt gemaakt door *Mike Baron* en *Olivier Vatine*, en zal waarschijnlijk worden gevolgd door nog twee andere miniseries. Het boek van Zahn is immers het eerste deel van een uiterst intrigerende trilogie, en bovendien blijft Star Wars uitermate populair bij de lezers.
Ook DC begeeft zich op het pad der comic bewerkingen van boeken. Het gaat hier om het boek Batman: The Ultimate Evil, geschreven door *Andrew Vachss*, de persoon die

Batman: The Ultimate Evil

tevens de comic voor zijn rekening nam. Vachss wordt bijgestaan door een tekenaarsteam bestaande uit *Denys Cowan* en *Prentis Rollins* (beiden bekend van de DC/Milestone-titel Hardware). Dit 48 pagina's tellende werkje is het eerste deel van een tweedelige mini-serie, en is te verkrijgen voor de prijs van $5.95. Niet goedkoop, maar voor de echte liefhebbers van goed geschreven verhaallijnen, controversiële onderwerpen en harde actie is dit aanbevolen kost.

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 2.

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 3.

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 4.

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 5.